

Opinnäytetyö (AMK)

Media-alan koulutus

Journalismi

2023

Saara-Miira Kokkonen

”Intoa olisi, mutta sillä ei elä”

– Millaisia haasteita toimittajat kohtaavat tutkivan journalismin parissa tänä päivänä?

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Media-alan koulutus

Journalismi

2023 | 49 sivua, 4 liitesivua

Saara-Miira Kokkonen

”Intoa olisi, mutta sillä ei elä”

– Millaisia haasteita toimittajat kohtaavat tutkivan journalismin parissa tänä päivänä?

Opinnäytetyössä kartoitetaan, millaisia haasteita liittyy tutkivan journalismin tekemiseen Suomessa tänä päivänä. Työssä selvitetään, miten tutkivan journalismin parissa aktiivisesti työskentelevät toimittajat kokevat tilanteen ja millaisia haasteita he ovat kohdanneet viimeisen viiden vuoden aikana.

Lähdekirjallisuuden lisäksi opinnäytetyön avainasemassa on kysely, joka välitettiin Tutkivan journalismin yhdistyksen jäsenistölle. Yhdistyksen jäsenet ovat tutkivan journalismin parissa työskenteleviä toimittajia.

Kyselyn mukaan merkittävimiksi haasteiksi koettiin toimituksen ulkopuolinen uhkailu tai painostus sekä tiedonhankinnassa vastaantulevat haasteet. Merkittävänä ongelmana koettiin myös resurssipula, kuten pula työajasta tutkiviin projekteihin. Häirintää, vihapuhetta ja maalittamista sen sijaan oli koettu varsin vähän.

Lähdekirjallisuuden ja kyselyn tulosten perusteella opinnäytetyössä esitetään huomioita ja ratkaisuehdotuksia siihen, miten tutkivan journalismin tekemistä voisi helpottaa ja lisätä Suomessa.

Asiasanat:

tutkiva journalismi, journalismi, tutkiva toimittaja, toimittaja, tutkiva journalisti, media

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Degree programme in Media Arts

Journalism Studies

2023 | 49 pages, 4 pages in appendice

Saara-Miira Kokkonen

“There's enthusiasm, but you can't make a living out of it”

– What kind of challenges do journalists face in investigative journalism these days?

The objective of this thesis is to discover what kind of challenges there are in investigative journalism these days in Finland. The thesis explores how journalists working actively in investigative journalism experience the situation and what kind of challenges they have faced in the past five years.

In addition to the sources, the main part of the thesis is a survey that was delivered to the members of the Finnish Investigative Journalism Association. The members are journalists who work in investigative journalism.

According to the survey, the most significant challenges were threats and pressure outside the newsroom and the editorial staff. The challenges faced when collecting information was the other most significant one among the responders. The lack of resources, like the lack of working time for investigative projects, was another mentionable challenge. Harassment, hate speech and online targeting had been experienced quite little.

Based on the sources and the results of the survey, the thesis makes observations and proposes solutions on how investigative journalism could be facilitated and increased in Finland.

Keywords:

investigative journalism, journalism, investigative journalist, journalist, media

Sisältö

1 Johdanto	6
2 Tutkiva journalismi Suomessa	8
2.1 Tutkivan journalismin haasteet	11
2.1.1 Tiedonhankinnan haasteet	12
2.1.2 Uhkailu ja painostus sekä häirintä ja vihapuhe	14
2.1.3 Resurssipula	18
2.2 Suomalaisen median haasteet, jotka heijastuvat tutkivaan journalismiin	19
2.2.1 Suomalaisten päätoimittajien näkemyksiä	23
2.2.2 Suomalaisen mediakentän hyvät uutiset	24
3 Kysely tutkiville toimittajille	25
3.1 Taustatiedot	26
3.2 Koetut haasteet	29
3.2.1 Uhkailu ja painostus	31
3.2.2 Häirintä	32
3.2.3 Resurssipula	33
3.2.4 Tiedonhankinnan haasteet	36
3.2.5 Muut haasteet	38
3.3 Avoimet kysymykset	39
3.3.1 Merkittävimmät tutkivan journalismin haasteet Suomessa	39
3.3.2 Itsesensuuri	41
3.3.3 Tutkivan journalismin lisääminen ja helpottaminen	42
4 Johtopäätökset	44
Lähteet	47

Liitteet

Liite 1. Kysely tutkiville toimittajille

Kuviot

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden työskentelyaika toimittajana.	26
Kuvio 2. Kyselyyn vastanneiden työskentelyaika tutkivassa journalismissa.	27
Kuvio 3. Kyselyyn vastanneiden työpaikkajakauma.	28
Kuvio 4. Kyselyyn vastanneiden jakauma sisällön tuottamisessa.	29
Kuvio 5. Kyselyyn vastanneiden kokemat haasteet tutkivissa projekteissa.	30
Kuvio 6. Millaista uhkailua tai painostusta vastaajat olivat kokeneet.	31
Kuvio 7. Millaista häirintää vastaajat olivat kokeneet.	33
Kuvio 8. Millaisia resursseihin liittyviä haasteita vastaajat olivat kohdanneet.	34
Kuvio 9. Millaisia tiedonhankintahaasteita vastaajat olivat kohdanneet.	36

1 Johdanto

Opinnäytetyössäni kartoitan, millaisia haasteita tutkivan journalismin tekemisessä Suomessa tänä päivänä on. Miten suomalaiset tutkivat toimittajat kokevat tilanteen? Mitkä ovat merkittävimpiä haasteita tutkivassa työssä? Miten tutkivan journalismin tekemistä voisi helpottaa ja lisätä?

Tuoreita esimerkkejä tutkivaan työhön vaikuttavista ja sitä hankaloittavista asioista on viime vuosilta useita. Monet haasteista ovat hyvinkin perinteisiä, kun toimittajat tutkivat kiistanalaisia aiheita ja pyrkivät paljastamaan epäkohtia yleisölle. Kun asioita ei haluta julki, ovat tutkivat toimittajat kohdanneet perinteisesti uhkailua ja painostusta. Online-aikana uudeksi ilmiöksi on noussut laaja häirintä, vihapuhe ja maalittaminen. Samaan aikaan mediataloissa kamppaillaan taloudellisten vaikeuksien kanssa, ja säästöjä haetaan niin irtisanomisilla kuin toimitustyön tehostamisella.

Koen tärkeäksi sen, että tutkivan journalismin mahdollisuuksista ja tutkivien toimittajien kokemuksista tehdään tuore läpileikkaus. Viime vuosien muutokset media-alalla ovat väistämättä vaikuttaneet myös tutkivan journalismin toteutumiseen. On perusteltua selvittää, mitkä ovat tämänhetkisiä tutkivassa journalistisessa työssä kohdattuja haasteita ja millaisia ratkaisuja niihin voi olla.

Opinnäytetyöni tärkeimmät kirjallisuuslähteet ovat Heikki Kuutin teokset, joita käytän tutkivaa journalismia käsittelevän osion teoriapohjana. Kuutti on journalismin tutkija, joka on kirjoittanut useita teoksia suomalaisesta tutkivasta journalismista. Kuutin teokset on julkaistu 1990-luvun puolivälistä 2010-luvun alkupuoliskoon mennessä, joten siksikin tuoreelle tilannekatsaukselle on tarvetta. Näiden teosten lisäksi lähdeaineistoissani on muuta journalismi- ja mediateemaista kirjallisuutta, jossa käsitellään journalismin ja mediamaailman viime vuosien muutoksia sekä tutkivaa journalismia.

Työni pohjautuu vahvasti sille perustalle, että tutkiva journalismi on suuntauksena jo ennalta määritelty ja sen toimintamahdollisuuksia on tutkittu jo aiemmin laajalti. Esittelen työssäni tutkivan journalismin tunnusmerkit ja

perinteen Suomessa, sen tekemistä jo aiemmin vaikeuttaneet tekijät sekä viime vuosien merkittävimmät muutokset. Teen myös katsauksen suomalaisen mediakentän muutoksiin ja nykyisiin haasteisiin. Näiden tietojen pohjalta kartoitan tämänpäiväiset tutkivaan journalismiin liittyvät haasteet, ja lopuksi kerään kyselyllä tutkivien toimittajien kokemuksia työssään viime vuosina kohtaamista haasteista.

Opinnäytetyöni on yhdistelmä laadullista ja määrällistä tutkimusta. Analysoin teoria-aineistoa laadullisesti ja kyselyvastauksia sekä määrällisesti että laadullisesti. Kysely välitettiin Tutkivan journalismin yhdistykselle, jonka noin sata jäsentä koostuu tutkivista toimittajista. Kysely oli vapaasti kaikille jäsenille suunnattu kokonaistutkimus. Suljetuilla valintakysymyksillä keräsin määrällistä tietoa sekä kokonaiskuvan aiheesta, ja avoimilla kysymyksillä sain yksityiskohtaisempia näkemyksiä toimittajilta. Työssä on noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) käytäntöjä.

Opinnäytetyöstäni sekä toimitukset että yksittäiset toimittajat voivat lukea, miten toimittajat kokevat tutkivan journalismin parissa työskentelyn tänä päivänä, millaisia haasteita toimittajat työssään kohtaavat, ja miten mahdollisuuksia tutkivan journalismin toteuttamiseen voidaan kehittää ja parantaa.

Journalistisen kulttuurin edistämistätiö on tukenut opinnäytetyötäni opiskelijastipendillä.

2 Tutkiva journalismi Suomessa

Tutkiva journalismi on journalistinen suuntaus, jolla tarkoitetaan journalistin, toimituksen tai tiedotusvälineen tekemää laajaa ja perusteellista journalistista tutkimusta tai selvitystä jostakin yleisesti ja yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta. Tällaisia asioita voivat olla juridiset tai moraaliset väärinkäytökset tai yhteiskunnalliset epäkohdat. Tarkoituksena on muun muassa vallankäytön ja -käyttäjien valvonta sekä yhteiskunnan rakenteita koskevien ilmiöiden ja ongelmien esiintuominen. Väärinkäytöksiä ja epäkohtia voidaan yrittää salata, ja niiden julki tuominen voi olla vastuussa olevalle taholle kiusallista. Tutkivassa journalismissa korostuu median valvova rooli: tavoitteena on tuoda tutkitut asiat julkisuuteen ja herättää keskustelua paljastetuista epäkohdista ja saada ne korjatuksi. (Kuutti 2012, 72, 205; Kuutti 2001, 13–30.)

Tutkivassa journalismissa siis yhdistyy journalistinen tutkimus, tutkittavana olevan asian yhteiskunnallinen merkittävyys sekä tietojen salailuherkkyys tai kiusallisuus. Rajanveto tutkivan journalismin ja muun journalismin välillä on usein kuitenkin tulkinnanvaraista, ja tutkivan journalismin määritelmästä on monia näkemyksiä ja mielipiteitä. (Kuutti 2003, 11.) Tässä työssä tutkivalla journalismilla tarkoitetaan journalismintutkija Heikki Kuutin teoksissa esitettyyn määritelmään, johon kuuluvat edellä mainitut kolme tekijää.

Esimerkiksi uutisjournalismista tutkiva journalismi eroaa nopeudessa ja syvällisyydessä. Kun perinteinen uutistyö on nopeaa ja tehokasta ajankohtaisiin aiheisiin reagoimista sekä asioista raportoimista, on tutkiva työ hidastempoista ja pitkäkestoista syvällistä työtä. Tutkivassa journalismissa aiheet eivät ole yhtä tiukasti aikaan sidottuja, ja niitä voi kehitellä oma-aloitteisesti, sillä tutkivassa journalismissa ei aina ole tarvetta reagoida reaaliaikaisiin tapahtumiin. Lisäksi tutkivassa työssä lähteitä on hyvin runsaasti, ja ne voivat olla virallisten ohella epävirallisia ja anonyymeja. Myös tietojen luotettavuus on varmistettava tutkivassa journalismissa erityisen tarkasti. (Kuutti 2001, 29–31; Kuutti 1995, 64.)

Tutkiva journalismi on Suomessa perinteeltään jokseenkin nuorta, vaikka tutkivat metodit ovat aina olleet tärkeä osa journalismia ja vallankäytön valvontaa. Tutkiva journalismi palaa aina 1800–1900-luvun vaihteeseen Yhdysvaltoihin, missä journalistisella suuntauksella on pisimmät perinteet. Vuonna 1975 yhdysvaltalaiset tutkivat journalistit perustivat Investigative Reporters and Editors -nimisen yhdistyksen, jonka kautta tutkiva journalismi ”järjestäytyi”. Suomessa vastaava ja yhä toimiva järjestö, Tutkivan journalismin yhdistys, perustettiin vuonna 1992. Tutkivan journalismin käsite oli kuitenkin noussut laajempaan julkisuuteen Suomessa jo 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa, ja 1960-luvulla tutkivaa journalismia oli niin televisiossa kuin lehdissä. 1990-lukuun mennessä Suomessa oli tutkittu esimerkiksi vakuutusyhtiöitä ja pankkikriisiä. 1990-luvun puolivälin jälkeen tutkiva journalismi arkipäiväistyi Suomessa, ja esimerkiksi vuonna 1996 perustettiin yhä toiminnassa oleva Yleisradion MOT-toimitus. (Kuutti 2002, 7; Kuutti 2001, 34–39.)

Tutkivaa journalismia voi organisoida osaksi toimitusta lukuisin eri tavoin. Kuutti (2001, 32–33) jaottelee tavat muutamaan eri ratkaisuun. Toimituksessa voi olla muuttuvalla tai pysyvällä kokoonpanolla toimiva tutkivan journalismin osasto tai ryhmä. Ryhmän sijaan toimituksessa voi olla tutkivan journalistin vakanssi, jolloin yksittäinen toimittaja voi keskittyä tutkimustyöhön kokoaikaisesti. Lisäksi on mahdollista perustaa tilapäinen projektiryhmä tai tarjota yksittäiselle toimittajalle tilapäistä tutkimusvapaata tutkivan jutun tekoon. Harvinaisemmin toteutettu vaihtoehto on organisoida viestintäkonsernin sisäinen tai jopa laajempi usean toimituksen yhteinen tutkiva yksikkö. Yksi, ja nykyisin kovin yleinen, tapa tehdä tutkivaa journalismia on toimittajan oma-aloitteinen tutkiminen oman työn ohessa tai vapaa-aikana. (Kuutti 2001, 32–33.)

Suomalaisissa toimituksissa tutkivaa journalismia on tehty vuosien varrella erilaisin ratkaisuin, useimmiten tutkivien toimitusten tai ryhmien muodossa tai muun toimituksellisen työn ohella. Tiedustelin työtäni varten sähköpostitse suurimpien suomalaisten tiedotusvälineiden ja sanomalehtien päätoimittajilta ja toimitusten esihenkilöiltä, miten tutkivaa journalismia toteutetaan toimituksissa

tänä päivänä. Saamani vastaukset ovat hyviä esimerkkejä erilaisista tavoista järjestää tutkivaa työtä.

Ylen tutkivan ryhmän esihenkilö ja MOT:n vastaava tuottaja Hanna Takala kertoo, että ryhmässä työskentelee 16 toimittajaa. Tutkiva ryhmä tekee verkkoon nopeampia uutisellisia tutkivia juttuja sekä feature-artikkeleita ja erikoistoteutuksia. Sisällöistä tehdään versioita myös Ylen uutisiin ja ajankohtaislähetysiin. Lisäksi MOT julkaisee 28-minuuttista MOT-ohjelmaa verkossa ja Ylen TV1-kanavalla viikoittain. Juttuprosessien kesto vaihtelee tiiviistä todella pitkiin, jopa kuukausia kestäviin projekteihin. (Takala, H., sähköposti, 22.11.2022.) Ylen uutis- ja ajankohtaistoiminnan vastaava päätoimittaja Jouko Jokinen jatkaa, että MOT-toimituksen lisäksi ruotsinkielisen Svenska Ylen puolella on oma tutkiva ryhmänsä, jonka tunnetuin julkaisu on Spotlight. Lisäksi Ylen muut toimitukset, kuten talous, politiikka ja alueet, tekevät tutkivia juttuja. Jokisen mukaan kaikissa toimituksissa raivataan tilaa ja aikaa, kun toimittajalla on hyvä tutkivan journalismin aihe. (Jokinen, J., sähköposti, 24.11.2022.)

Vastaavan päätoimittajan Tomi Einosen mukaan MTV Uutisissa tutkivaa journalismia tehdään tapauskohtaisesti ja projektiluonteisesti eikä toimituksessa ole erillistä tutkivaa osastoa. Toimittajat irrotetaan tarvittaessa aiheiden pariin. MTV Uutisissa on Einosen mukaan useampia toimittajia, joilla on taustaa tutkivan journalismin tekemiseen ja usein aiheet ovat myös peräisin heiltä. Tutkivia juttuja julkaistaan verkossa sekä televisiossa. (Einonen, T., sähköposti, 15.11.2022.)

Maakuntalehti Turun Sanomissa tehdään tutkivaa journalismia mahdollisuuksien mukaan osana muuta työnkulkua. Vastaava päätoimittaja Jussi Orell kertoo, että tutkivaa journalismia ei näin ollen ole rajattu vain tietyille henkilöille. Tutkivaa työtä on tehty eniten uutistoimituksessa, joka Turun Sanomissa jakautuu kotimaan uutistiimiin, talouden tiimiin ja politiikan tiimiin. Pääpaino on alueellisissa uutisaiheissa, mutta estettä valtakunnallisten aiheiden tutkimiselle ei ole. Orell lisää, että tutkivan journalismin tekemiseen saisi olla

enemmän resursseja, mutta toisinaan siihen on mahdollisuus raivata aikaa muuta työtä rytmittämällä. (Orell, J., sähköposti, 15.11.2022.)

Maakuntalehti Keski-suomalaisen vastaava päätoimittaja Pekka Mervola kertoo, että tutkivaa journalismia tehdään sanomalehdessä aina, kun eteen tulee erityistä selvitystyötä vaativia aiheita. Mervolan mukaan tällaisiin taustatyötä vaativiin juttuihin varataan toimittajalle aikaa. Tekijä on yleensä toimittaja tai toimittajat, jonka seuranta-alaan aihepiiri kuuluu. (Mervola, P., sähköposti, 18.11.2022.)

Suomessa kokeiltiin vuonna 2021 myös jotain uutta tutkivan journalismin saralla: Iltalehdessä aloitettiin marraskuusta 2021 toukokuuhun 2022 asti jatkunut tutkivan journalismin koulutusohjelma. Toimitukseen palkattiin viisi uutta journalistia, joiden mentoreina ja ohjaajina toimivat Iltalehden uutistoimittajat. (Matilainen 2021.) Iltalehdestä ei vastattu sähköpostitiedusteluihini tutkivan journalismin toteuttamisesta, eikä koulutusohjelmasta ole enää jälkikäteen uutisoitu enempää.

2.1 Tutkivan journalismin haasteet

Tutkivan journalismin tekemisessä on luonteensa vuoksi miltei aina haasteita. Kun toimittajan käsittelyssä on asioita, joita ei haluta julkisuuteen, tietojen saaminen voi olla hankalaa ja toimittajat voivat kohdata painostusta, uhkailua tai häirintää. Tutkiva työ on usein pitkäkestoista ja lopputulos epävarma, joten toimituksellisten resurssien kanssa voi tehdä tiukkaa.

Opinnäytetyössäni olen jakanut tutkivaan journalismiin liittyvät haasteet karkeasti neljään eri kategoriaan: tiedonhankinnan haasteet, uhkailu ja painostus, häirintä ja vihapuhe sekä resurssipula.

2.1.1 Tiedonhankinnan haasteet

Tiedonhankinta on tutkivassa journalismissa avainasemassa. Oikeiden lähteiden löytäminen juttuun on kaiken journalistisen työn peruspullaa, mutta tutkivassa työssä relevantin ja luotettavan tiedon hankkiminen on usein haastavampaa ja vaatii enemmän pohdintaa ja työtä. Tutkittavat asiat voivat olla salailtuja tai niitä on voitu peitellä, joten oikeiden dokumenttilähteiden löytäminen voi olla vaikeaa. Kiistanalaisissa aiheissa voi puolestaan olla hankala löytää henkilölähteitä, saati saada heitä puhumaan toimittajalle. Kuutin kokoamassa Mediasanastossa (2012, 205) tutkivan journalismin määritelmässä jo sanotaan, että tutkivat journalistit törmäävät työssään usein tiedonhankinnan esteisiin tutkittavien asioiden salailun takia. Riittävän näytön löytäminen, saaminen sekä varmentaminen ovat sekä oleellisia että haasteellisia asioita tutkivissa jutuissa.

Lähteiden luotettavuudessa on eroja. Luotettavimman lähdeaineiston muodostaa autenttinen tilanteen dokumentointi esimerkiksi videolle tai ääninauhalle, kun tapahtumaa ei ole ohjailtu ulkopuolelta. Hieman tätä vähemmän luotettava aineisto on välillisesti tapahtumaa selostavat dokumentit, kuten viralliset asiakirjat. Henkilölähteistä luotettavaa lähdeaineistoa ovat silminnäkijöiden tekemät havainnot. Tapahtumien ulkopuolisten riippumattomien asiantuntijoiden tai tutkivien viranomaisten asiasta antamat lausunnot vaativat kriittisempää suhtautumista. (Kuutti 2015, 48.)

Dokumenttilähteet ovat tutkivan journalismin keskeinen lähdeyyppi. Dokumentteihin perustuva tutkimus tuottaa usein syvällisen kokonaiskäsityksen tutkittavasta asiasta. Dokumenteissa tieto on yksityiskohtaista ja säilyvää, ja asiakirjoihin voi yleensä luottaa. Dokumenttien avulla on myös mahdollista saada kestävämpää tietoa kuin henkilölähteiden avulla. Asiakirjojen kanssa haasteena on se, että ne voivat olla puutteellisia tai toimittaja saa tarvittavista asiakirjoista haltuunsa vain osan. Lisäksi dokumentin aitous ja riippumattomuus on varmistettava. (Kuutti 2001, 86–97.)

Henkilölähteet ovat puolestaan korostetussa asemassa tutkivassa journalismissa: dokumentit eivät välttämättä kerro koko totuutta, arkaluonteisia asioita ei aina kirjata mihinkään tai asioista sovitaan vain suullisesti.

Henkilölähteiden käyttämisessä on kuitenkin dokumentteja enemmän haasteita. Sen lisäksi, että pitäisi löytää oikeat henkilöt, jotka suostuvat puhumaan, on heidän antamiensa tietojen varmentaminen haastavampaa. On myös arvioitava lähteen suhde tutkittavaan juttuun ja hänen motiivinsa tietojen antamiseen sekä se, mistä positiosta hän niitä antaa. (Kuutti 2001, 107–111.)

Dokumenttilähteisiin liittyvät olennaisena osana tietopyynnöt, joilla voi saada tietoa viranomaisten toiminnasta. Tietopyynnöt ovat tutkivassa journalismissa usein käytetty toimintatapa. Viranomaisen tulee toiminnassaan noudattaa julkisuusperiaatetta, ja perustuslain mukaan jokaisella kansalaisella on oikeus saada tietoa viranomaisen toiminnasta. Viranomaisen asiakirja on sekä perustuslaissa että julkisuuslaissa määritelty lähtökohtaisesti julkiseksi. (Kuutti 2011, 34–35.) Viranomaiselle lähetettävän tietopyynnön tulee olla selvästi yksilöity, jotta viranomainen tietää mitä asiakirjaa se koskee, mutta se voi olla muodoltaan vapaa. Julkisuuslain mukaan se tulee käsitellä viipymättä, ja tieto on luovutettava kahden viikon kuluessa tietopyynnön saamisesta. Jos pyyntö vaatii tavanomaista suurempaa vaivannäköä, asia on ratkaistava viimeistään kuukauden kuluessa tietopyynnön tekemisestä. Viranomaisella on myös neuvontavelvollisuus: jos tietopyyntö on lähetetty väärälle viranomaiselle, pitää kysyjä opastaa oikean viranomaisen luo tai tietopyyntö välittää eteenpäin. (Kuutti 2011, 166–168.) Toimittajilla haasteita tietopyyntöjen kanssa tuovat viranomaisten vastaamisajat, neuvontavelvollisuuden laiminlyöminen tai jopa asiakirjojen salaaminen eri perustein. Laissa määriteltyjen vastaamisaikojen lisäksi eduskunnan oikeusasiamies on korostanut, että viranomaisen toiminnan on oltava ripeää, kun kysyjä on tiedotusvälineen edustaja (Kuutti 2011, 171). Usein on kuitenkin niin, että vastaukset tietopyyntöihin saa vasta määräajan umpeutuessa. On myös mahdollista, ettei toimittajalla ole osaamista tietopyynnön laatimiseen, jolloin pyyntö ei ole tarpeeksi yksilöity tai se on osoitettu väärälle viranomaiselle. Tällöin neuvontavelvollisuuden noudattaminen olisi tärkeää. Julkisuudessa on myös käsitelty useita tapauksia, joissa

viranomaiset ovat eri perustein salanneet asiakirjoja tai osia niistä, minkä vuoksi se ei luovuta niitä toimittajille. Viranomaisella on oikeus kieltäytyä antamasta tietoja, mutta sen pitää perustella päätös kirjallisesti ja tuoda ilmi oikeudellinen peruste (Kuutti 2011, 167–168). Viranomaiset eivät silti aina perustele tietojen luovuttamatta jättämistä lain mukaisesti tai vetoavat selvittämisen vievän liikaa aikaa. On myös yleistä, että viranomainen jättää kokonaan vastaamatta tietopyyntöön. (Kuutti 2011, 35; Virtapohja 2014, 212–213.)

Yksi tiedonhankintaan liittyvä näkökulma on lähdesuoja. Suomessa lähdesuojalla tarkoitetaan oikeutta kieltäytyä ilmaisemasta, kuka on antanut median saamat tiedot, eikä toimittajia voida velvoittaa edes oikeudessa kertomaan lähteen henkilöllisyyttä. Lähdesuojalla on suuri merkitys kiistanalaisissa aiheissa, joissa lähde voi joutua pelkäämään vastatoimia tietojen luovuttamisesta. Tällaisia tapauksia ovat erityisesti väärinkäytösten paljastukset, jotka tulevat ilmi tietoja vuotavan ”whistleblowerin” eli syväkurkun kautta. (Wedenborg & Kivioja 2018, 144–148.) Lähdesuojaan liittyvät haasteet ovat sen luotettava turvaaminen ja lähteen nimettömyyden takaaminen. Yksi varmistettava asia on myös se, ettei lähde pyri ajamaan omaa asiaansa, kostamaan tai hakemaan hyvitystä lähdesuojan turvin.

Tietojen hankinnan jälkeen sen varmentaminen voi olla haasteellista. Jos tieto on tullut esimerkiksi luotettavalta nimettömältä lähteeltä, mutta sitä ei ole kyetty hankkimaan julkaisukelpoisesta lähteestä, voi koko juttu kaatua. Uskottavista vinkeistä taas ei aina saa vahvistusta asianomaiselta tai viranomaiselta. Näissä tilanteissa juttu voidaan joutua hylkäämään kokonaan, varsinkin jos tieto on liian epävarma, sen yhteiskunnallinen merkitys liian kevyt tai julkaisemiseen liittyvä kunnianloukkauksen riski liian suuri ilman tiedon varmentamista. (Kuutti 2015, 88–89.)

2.1.2 Uhkailu ja painostus sekä häirintä ja vihapuhe

Tutkivat toimittajat voivat kohdata työnsä luonteen takia uhkailua ja painostusta. Lisäksi tämän päivän ilmiö on toimittajien, ei pelkästään tutkivien, kohtaama

häirintä ja jopa vihapuhe ja maalittaminen. Internet ja sosiaalinen media ovat tehneet toimittajien kohtaamasta häirinnästä ja uhkailusta aiempaa yleisempää. Käsittelen tässä samassa alaotsikossa nämä kaksi kategoriaa, sillä ne sivuavat paljon toisiaan.

Kielteinen palaute sekä toimittajaan tai tiedotusvälineeseen kohdistuva painostus eivät ole tutkivassa journalismissa uusi ilmiö. Kuutti (2001, 210) mukaan suomalaistoimittajat ovat kohdanneet kielteistä palautetta, painostusta ja uhkailua erityisesti tutkivan jutun julkaisemisen jälkeen. Kielteinen palaute tulee usein jutun kohteelta, jonka virheitä juttu on paljastanut. Painostus voi kohdistua itse toimittajaan, mutta myös tiedotusvälinettä voidaan uhkailla talous- ja yhteistyösuhteiden katkaisulla eli esimerkiksi ilmoitusten ostamisen lopettamisella. Tämä voi näkyä erityisesti pienissä tiedotusvälineissä, kuten paikallislehdissä, jotka ovat riippuvaisia ilmoitustuloista. Siellä tutkivan työn esiin tuomat paljastukset voidaan kokea myös kotiseutuhengen heikentäjänä, mikä voi vahvistaa tiedotusvälineiden itsesensuuria. Ennen jutun julkaisua koettu painostus voi yhtä lailla aiheuttaa yksittäiselle toimittajalle itsesensuuria, kun ikävyyksiä halutaan välttää. Sen sijaan poliittisen painostuksen mahdollisuudet ovat vähentyneet Suomessa sen jälkeen, kun sanomalehdet muuttuivat puoluelehdistä sitoutumattomiksi. (Kuutti 2001, 2010–217.)

Ulkoisen painostuksen koetaan lisääntyneen viime vuosina monessa toimituksessa, ja asiasta on käytä alan sisällä laajaa keskustelua. Esimerkiksi Ylen tutkivan journalismin MOT-toimituksen toimittaja Minna Knus-Galán (2017, 172) kertoo, että MOT:ssa on arkipäivää, että yritysjohtajat, viestintäjohtajat ja lakimiehet yrittävät vaikuttaa journalistiseen sisältöön, joskus jopa uhkailemalla.

Usein tutkivan journalismin kohteet pyrkivät estämään tietojen julkistamisen vetoamalla suoraan päätoimittajaan. Päätoimittajat ovat kertoneet julkisuudessa sekä tutkimuksissa altistuneensa varsin usein toimituksen ulkopuolelta tulevalle painostukselle. Se mielletään kuitenkin myös luonnolliseksi osaksi päätoimittajien työtä. (Kuutti 2003, 40; Korhonen & Ollikainen 2022.)

Uutismedian liiton vuonna 2020 tekemän painostusta selvittävän kyselyn perusteella päätoimittajien mielestä merkittävin vaikuttajataho on kuntapäätäjät.

Myös lukijoiden suorat sekä ilmoittajien vaikutusyritykset ovat yleisiä. (Korhonen & Ollikainen 2022, 178.)

Vaikka poliittista painostusta on Suomessa verrattain vähän, siitä nähtiin merkittävä esimerkki vuonna 2016 niin sanotussa Ylegatessa. Ylen uutisoidessa silloisen pääministeri Juha Sipilän perheen omistuksista valtion omistamassa Terrafame-kaivosyrityksessä Sipilä painosti Yleä olemaan julkaisematta juttuja ja jatkamasta aiheen tutkimista. Alan itsesääntelyelimen Julkisen Sanan Neuvoston (JSN) mukaan Yle teki Sipilän yhteydenoton jälkeen juttuun useita pääministerin näkemyksiä myötäileviä muutoksia, joille ei ollut journalistisia perusteita. JSN katsoi Ylen taipuneen ulkopuoliseen painostukseen sekä luovuttaneen toimituksellisen päätösvallan toimituksen ulkopuolelle. Ylen uutis- ja ajankohtaistoiminnan päätoimittaja Atte Jääskeläinen sai asiassa JSN:ltä langettavan päätöksen, ja hänen tulkittiin taipuneen painostuksen alla. Jääskeläisen valinnat päätoimittajana tarkoittivat lopulta sitä, että tutkiva työ keskeytettiin. Toimituksellisella ja päätoimittajan tuella onkin iso merkitys siinä, miten tutkivaa journalismia voidaan toteuttaa. (Korhonen & Ollikainen 2022; Välimäki ym. 2018, Eronen ym. mukaan 2017, 128; Eronen ym. 2017.) Ylegaten keskiössä olleet toimittajat Jussi Eronen, Jarno Liski ja Salla Vuorikoski (2017, 208) arvioivat, että poliitikkojen kiristysruuvi on nykyisin entistä tiukempi senkin takia, että monissa toimituksissa tutkivaa journalismia on vähennetty tai se on lopetettu rahapulaan vedoten.

Paikallisesta painostuksesta on puolestaan esimerkki vuodelta 2020, kun Ilmajoki-lehden päätoimittajaa Terhi Pirilä-Porvaria painostettiin kunnanvaltuutetun toimesta. Lehdessä oli uutisoitu kunnanvaltuutetun rikkoneen koronamääräyksiä osallistumalla valtuuston kokoukseen. Yrittäjänä toiminut valtuutettu uhkasi vetää ilmoitukset pois lehdestä, jos juttu julkaistaan. Ilmajoki-lehden hallitus kehotti kunnanjohtajan voimin Pirilä-Porvaria olemaan julkaisematta juttua. Lehti julkaisi jutun, ja seuraavana päivänä päätoimittaja lomautettiin talousvaikeuksiin vedoten. Hän erosi tehtävästään ja sai uutisoinnista Vuoden journalistinen teko 2020 -tunnustuksen. (Korhonen & Ollikainen 2022, 174.)

Aina on mahdollista, että kiistanalaisissa aiheissa tai tavanomaisesta poikkeavien tiedonhankintatapojen takia oikeudelliset toimet eivät jää vain uhkailun tasolle. Toimittajat ovat joutuneet oikeuteen työnsä takia viime vuosina myös Suomessa. Näkyvimpänä esimerkkinä on tammikuussa 2023 käräjäoikeuden antama tuomio Puolustusvoimien tiedustelutoiminnasta kertovasta Viestikookeskus-uutisoinnista, josta kaksi Helsingin Sanomien toimittajaa tuomittiin turvallisuussalaisuuden paljastamisesta (Kerkelä & Reinboth 2023). Ylen MOT puolestaan julkaisi vuonna 2015 ohjelman, joka paljasti suomalaisten teurastamojen kohdelleen teurastettavia eläimiä julmasti. Yle esitti eläinoikeusaktivistien kuvaamaa videomateriaalia, jonka aktivistit olivat kuvanneet teurastamoihin piilotetuilla kameroilla. Ohjelman julkaisun jälkeen poliisi tutki, oliko Yle syyllistynyt kotirauhan rikkomiseen piilotettujen kameroiden vuoksi. MOT:n toimittajaa vastaan ei lopulta nostettu syytteitä. (Knus-Galán 2017, 170–171.)

Häirintään, uhkailuun ja painostukseen liittyy kysymys itesesensuurista. Itsesensuurin yleisyyttä on vaikea selvittää, sillä sitä ei aina välttämättä tunnusteta tai tunnusteta. Journalistinen vapaus on suhteellista, joten toimitukset voivat aina perustella valintojaan itsenäisinä päätöksinä (Virtapohja 2014, 210–211). Toimittaja Johanna Vehkoo (2011, 119) muistuttaa, että vaikka Suomessa ei ole ennakkosensuuria, lähdesuoja pitää ja toimitukset ovat vapaita kirjoittamaan mistä tahansa aiheesta, lehdistöllä on silti tunnettuja tabuaiheita. Esimerkkinä hän mainitsee juurikin paikallislehtien riippuvuuden ilmoituksista, jolloin mainostajia ei haluta suuttuttaa. Ilmoittajien lisäksi usein mietitään tilaajia. Jos toimitus käsittelee aiheita, josta jokin kansanryhmä ei pidä, voidaan tilauksia lopettaa suuri määrä kerralla. Esimerkiksi vuonna 2011 maakuntalehti Kaleva kirjoitti vanhoillislestadiolaisen liikkeen sisällä tapahtuneesta lasten hyväksikäytöstä, minkä jälkeen vanhoillislestadiolaiset käynnistivät tilausboikotin. Toimittajan itesesensuuri näkyy taas siinä, että vaikeita tai kiistanalaisia aiheita vältetään, jos niistä tietää seuraavan jotain kielteistä itselle. Kovasanainen palaute voi mennä usein henkilökohtaisuuksiin tai jopa uhkailuihin. Vihapuheella voidaan yrittää estää toimittajia tekemästä työtään, mitä voi pitää vakavana sananvapauden ongelmana. (Vehkoo 2011, 119–121.)

2.1.3 Resurssipula

Toimituksellisilla resursseilla on suuri merkitys siinä, onko yksittäisen toimittajan mahdollista tehdä tutkivaa journalismia. Kun journalistiset tutkimukset voivat kestää viikoista kuukausiin tai jopa vuosiin, eikä lopputuloksesta ole etukäteen tietoa, on vaikea saada toimituksen resursseja irrotettua tutkivaan työhön. On mahdollista, ettei pitkienkään tutkimusten jälkeen saada julkaistavaa juttua esimerkiksi näytön puutteen tai sen varmentamisen vaikeuden takia. Koska tutkiva työ on aikaa vievää eikä juttuja julkaista uutisjournalismin tehokkuudella, siitä on helppo karsia säästötoimissa ensimmäisten joukossa: onhan työ kallista, lopputulos epävarmaa, ja samalla työntekijät ovat poissa muista välttämättömistä toimitustöistä. On tiedotusvälineestä ja toimituksesta kiinni, pystytäänkö ja halutaanko resursseja käyttää tutkivan ryhmän tai vakanssin ylläpitämiseen, jolloin tutkiva työ olisi korvamerkitty tietyille tekijöille.

Toimitusresurssien vähäisyys onkin yleinen perustelu sille, ettei tutkivaa journalismia tehdä niin paljon kuin sitä haluttaisiin (Kuutti 2003, 108). Vähäisten resurssien maailmassa toimittajien kiire ja paine tuottaa mahdollisimman paljon juttuja verottavat luonnollisesti hidasta tutkivaa työtä. Niukat toimitusresurssit ja henkilöstön pienuus hyödynnetään ensin tiedotusvälineiden omien uutisaukkojen täydentämiseen. Edes yhden toimittajan vapauttaminen omaan tutkimustyöhön voi lisätä muun toimituksen työpaineita. (Kuutti 2001, 14, 218.)

Resurssipula näkyy toimituksissa entisestään mediamaailman muutosten aikana. Verkkoon ja älypuhelimiin siirtyneen uutisseurannan myötä uutis- ja juttukilpailu on vain tiukentunut entisestään. Samalla mediatalot ovat taloudellisissa vaikeuksissa liiketoiminta- ja ansaintamallien muutoksissa, ja toimittajia on medioissa aiempaa vähemmän töissä. Alalla tunnettu ilmiö on, että yksittäisen toimittajan työmäärä on vuosien aikana kasvanut entisestään.

Työtahti voi olla kova myös tutkivaan journalismiin keskittyneissä toimituksissa. MOT:n toimittaja Minna Knus-Galán työskenteli kansainvälisessä työryhmässä, joka uutisoi vuonna 2016 tietoja maailman suurimmasta tietovuodosta, Panama-papereista. Tuolloin työskentelyaikaa tutkimiseen oli puoli vuotta, kun

tavanomainen tuotantoprosessi kestää 8–9 viikkoa. (Knus-Galán 2017, 92.) Knus-Galán kertoo Panama-papereita käsittelevässä kirjassaan (2017), että aikataulupaine oli tästäkin huolimatta kova, sillä suuri selvitystyö vei aikaa. Hän kertoo myös, ettei ollut koskaan kokenut yhtä valtavaa ulkopuolista painostusta. Lopulta Verohallinto vaati Yleltä sekä henkilökohtaisesti toimittajilta Panama-papereista löytyvän suomalaisia yrityksiä ja henkilöitä koskevan aineiston välittämistä sille. (Knus-Galán 2017.)

Pysäyttävä ja osuva huomio median murroksesta onkin se, että sanomalehtien ollessa taloudellisesti vahvoja, ne pystyivät sijoittamaan pitkäaikaisiin tutkiviin projekteihin sekä vastustamaan poliitikkojen ja taloudellisten tekijöiden painostusta (Starr 2009, Rusbridgerin 2018, 198 mukaan).

Sen lisäksi, että tutkiva journalismi vaatii aikaa ja taloudellisia resursseja, se vaatii tekijältään erityistaitoja sekä -osaamista. Suomessa journalismin opinnoissa ei suuremmin opeteta tukivan journalismin tekniikoita. (Vehkoo 2011, 147.) Myös vanha perinne siitä, että toimituksissa opetetaan ja opitaan toimittajien kesken, on tunnetusti vähentynyt. Kun tekijät on vähennetty minimiin ja työtahti on kiristynyt, on vaikea löytää aikaa henkilöstön kouluttamiselle ja kouluttautumiselle. Näin ollen myös osaamisresurssit ovat vähentyneet.

2.2 Suomalaisen median haasteet, jotka heijastuvat tutkivaan journalismiin

Mediamailma on tunnetusti muuttunut rajusti internetin ja digitalisaation myötä 2000-luvun aikana ja entisestään 2010-luvulta tähän päivään asti. Teknologinen muutos, kuluttajakäyttäytymisen muutos sekä liiketoimintaympäristön muutokset ovat kaikki vaikuttaneet siihen, että vanhat liiketoimintamallit ovat murroksessa (Nordstreng & Nieminen 2017, 48). Kaikki tämä on vaikuttanut ja vaikuttaa yhä journalistisen työn järjestämiseen ja tekemiseen.

Merkittävin muutos on ollut lehdistössä, johon internet ja digitalisaatio on iskenyt kovimmin. Muutosta voi tarkastella esimerkiksi lehdissä käytettävän paperin kulutuksessa. Suomessa sanomalehtipaperin kulutushuippu oli vuonna 2001 ja aikakauslehtipaperissa vuonna 2005 (Honkonen & Lankinen 2012, 11).

Sanomalehtien levikkien lasku on puolestaan jatkunut jo 1990-luvulta asti: esimerkiksi 1990-luvun alusta vuoteen 2014 yhteislevikki laski noin 45 prosenttia. Levikkien lisäksi tulot mainonnasta ovat pienentyneet. Vielä 1980-luvulle tultaessa päivälehdet saivat tuloistaan yli 70 prosenttia ilmoittelusta, vuonna 2000 luku oli lähes 60 prosenttia. Vuoden 2008 finanssikriisin myötä mainonnan osuus kaikista tuloista painui alle 50 prosentin. (Nordstreng & Nieminen 2017, 48–49.) Suomessa painettujen sanomalehtien yhteenlasketut mainostulot puolittuivat vuosina 2007–2017. Suomessa digimainontaan käytetyistä rahoista puolestaan noin puolet menee Googlelle ja Facebookille (nykyään Meta). Lisäksi painetun sanomalehden lukeminen ja muun kirjoitetun journalismin lukeminen on vähentynyt 2000-luvun aikana. (Vihma ym. 2018, 116–117.)

Ansaintamallien ja tulovirtojen muuttumisen myötä säästöjä on haettu monin keinoin. Näkyvimpänä säästötoimena suomalaistoimituksissa ovat olleet runsaat irtisanomiset 2000- ja 2010-luvuilla. Juha Honkonen ja Jussi Lankinen (2012, 13) kertovat, että vuodesta 2008 vuoteen 2012 mennessä lähes tuhat suomalaista toimittajaa menetti työpaikkansa. Suomen journalistien määrä oli huipussaan vuosina 2007–2008, ja sen jälkeen etenkin sanomalehtien henkilöstön määrä on vähentynyt (Honkonen & Lankinen 2012, 24). Vuoden 2008 finanssikriisi on selvä käännekohta, jonka jälkeen on käyty satoja suuria ja pieniä yt-neuvotteluja, joilla tehtiin useita muutoksia toimitusten organisaatiossa. Vuosina 2012–2016 irtisanottiin tai siirrettiin ennenaikaiselle eläkkeelle noin 1 100 toimituksellista henkilöä. (Pietilä 2018, 60.) Vähennyksiä jatkettiin vielä entisestään vuosina 2016–2018 (Vihma ym. 2018, 118). Ensimmäisenä koronakeväänä vuonna 2020 useat mediayhtiöt lomauttivat henkilöstöään vedoten vaikeaan koronatilanteeseen ja ilmoitusmyynnin pysähtymiseen (Honkonen 2020). Koronapandemiasta alkanut yt-neuvottelujen, nykyisin muutosneuvottelujen, aalto on jatkanut vyörymistään media-alalla vuoden 2023 kevääseen asti, eikä runsailta irtisanomisilta ole vältytty.

Onkin kiistämättä selvää, että talousvaikeudet ovat vaikuttaneet journalistisiin sisältöihin. Toimituksia on supistettu merkittävästi, ja sisältöä on fokusoitu

uudelleen. Toimituksista on tullut sekä pienempiä että kiireisempiä. Teoksessa Totuuden jälkeen (Vihma ym. 2018, 113, 118) on arvioitu osuvasti, etteivät kroonisesta resurssipulasta kärsivät toimitukset ole pystyneet aina hoitamaan perustehtäväänsä vaaditulla tarkkuudella. Tutkijoiden mukaan hyvän journalismin merkitys, kattavuus ja yleisyys ovat olleet jo vuosia laskusuunnassa (Vihma ym. 2018, 113, 118).

Internet on haastanut perinteistä uutismediaa talouden lisäksi sisältöjen ja yleisösuhteen osalta. Internet on kiristänyt medioiden välistä kilpailua ja muuttanut journalismin online- uutistuotannoksi. Nopeus journalismin periaatteena on vahvistunut entisestään. Toimittajien on tuotettava yhä enemmän juttuja yhä useampaan välineeseen. (Väliverronen 2009, 21–30.) Vähäiset resurssit ovat myös vaikuttaneet siihen, että ennakkosuunnittelu ja juttujen versiointi on lisääntynyt (Honkonen & Lankinen 2012, 23). Toimittajat kirjoittavat helposti monta eri versiota jutuistaan päivän aikana sekä tämän päivän nettiä että seuraavan päivän paperilehteä varten ja tekevät samalla yhdestä aiheesta juttuja useaan julkaisukanavaan verkosta printtiin sekä televisioon ja radioon.

Jo kymmenen vuotta sitten toimittajat kokivat ongelmiksi työn määrän ja kiireen, selviää Honkosen ja Lankisen (2012, 54–55) kirjasta. Myös työtehtävien kirjo koettiin usein liian suureksi. Tällä on selvä yhteys 2000-luvun muutoksiin. Irtisanomiset ovat pienentäneet toimituksia sekä lisänneet yksittäisen toimittajan työmäärää. Yhä pienempi henkilöstö tekee yhä suuremman määrän töitä. Tehokkuudesta on tullut määrittävä tekijä, ja toimittajilla on painetta tuottaa jatkuvasti enemmän sisältöä pienemmillä resursseilla. Kun juttu on saatava valmiiksi, voidaanakin valita helposti varma juttuaihe, eikä aikaa tai mahdollisuuksia ole tutkia epävarmoja juttuaiheita tai -vinkkejä. (Honkonen & Lankinen 2012.) Käytettävissä oleva työaika vaikuttaa luonnollisesti siihen, kuinka perusteellista tiedonhankintaa voidaan tehdä. Sanomalehtitoimittajille tehdystä kyselystä nousi esiin, että nopeassa uutistyössä asioiden varmentamiseen on aikaa vain rajallisesti. Tämän voi ajatella johtavan siihen,

ettei tärkeisiin aiheisiin välttämättä tartuta, jos niiden varmentaminen edellyttää liikaa perehtymistä ja työtä. (Luostarinen & Raittila 2014, 54–55.)

Työelämän tahdin kiristyminen sekä median verkkovetoisuus ovat vain entisestään lisänneet työn määrää ja kiirettä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Samalla kun toimituksissa on resurssit vedetty minimiin, on eteen tullut uusi kiireinen mediamaailma suurine kansainvälisine kriiseineen. Epävarmoin aiheisiin tai perusteelliseen tiedonhankintaan ei yksinkertaisesti ole aikaa. On ollut mielenkiintoista lukea alan kirjallisuutta 2020-luvun taitteessa sekä kiireisten koronauutisvuosien jälkeen. Uutistoimituksessa pandemiavuosina työskennellessä pääsin itse kokemaan työn tahdin kiristymisen ja resurssien vähäisyyden samalla kun uutisten määrä lisääntyi ja julkaisutahti tiukentui.

Irtisanomisten lisäksi säästöjä on voitu hakea myös lisäämällä lehtien välistä yhteistyötä ja juttuvaihtoja. Mediatyhtiöiden välillä voi olla yhteisiä toimituksia sekä muuta yhteistuotantoa: sanomalehdillä voi olla keskinäistä toimituksellista yhteistyötä, erikoisaikakauslehdillä taas yhteiset materiapoolit. Tänä päivänä toimivia sanomalehtien yhteistoimituksia ovat Lännen Media ja Uutissuomalainen. (Honkonen & Lankinen 2012, 23; Nordenstreng & Nieminen 2017, 58–59.) Mediatyhtiöt ovat Suomessa myös vahvasti keskittyneitä. Nimikkeiden määrän perusteella suuria kustantajia on vain kolme, liikevaihdon perusteella neljä (Pietilä 2018, 164). Esimerkiksi Sanoma Media Finland omistaa sekä Helsingin Sanomat ja Aamulehden, ja samoja juttuja voi nähdä molempien lehtien sivuilla. Lisäksi uutistoimisto STT:n sisältöjä käytetään laajalti Suomen suurimmissa medioissa. Sanoma on STT:n enemmistöomistaja.

Vähäisillä resursseilla toimivat toimitukset eivät pysty panostamaan toimittajien erikoisosaamiseen. Sen kehittäminen on hidaskäyttöprosessi, ja siihen on tyypillisesti mahdollisuuksia vain suurimmissa toimituksissa tai johonkin aihepiiriin erikoistuneissa medioissa. On arvioitu, että useimmissa suomalaisissa toimituksissa ei enää 2010-luvulla ole tarjottu juurikaan mahdollisuuksia erikoistumiseen. (Vihma ym. 2018, 230.) Journalistiliiton kyselyssä jo vuonna 2011 nousi esiin, että kolmannes vastanneista toimittajista ei ollut voinut neuvotella työn tekemisen ehdoista tai vaikuttaa toimenkuvaansa (Honkonen &

Lankinen 2012, 62). Tunnistettu tämän päivän ilmiö on myös journalismin aivovuoto, sillä monet kokeneetkin toimittajat siirtyvät hektiseltä ja työn jatkuvuuden suhteen epävarmalta media-alalta vakaampaan ja työllistävämpään viestinnän maailmaan.

2.2.1 Suomalaisen päätoimittajien näkemyksiä

Mielenkiintoisia tuoreita näkemyksiä suomalaisen median ja journalismin tilasta nousee esiin teoksessa Päätoimittaja: Työtä sananvapauden arjessa (Korhonen & Ollikainen 2022). Suomalaista mediakenttää laajalti edustavat päätoimittajat näkevät ongelmana erityisesti resurssipulan, ja sitä pidetään jopa uhkana sananvapauden kannalta. Talous on mediamaailmassa suoraan sananvapauteen vaikuttava tekijä, ja tämä nähdään myös mahdollisuuksissa toteuttaa tutkivaa journalismia.

Resurssipulan lisäksi monet päätoimittajista kommentoivat häirintää, vihapuhetta, uhkailua ja painostusta. Lapin Kansan päätoimittaja Antti Kokkonen uskoo, että useimmat toimittajat ja esihenkilöt ovat kokeneet jonkintasoista uhkailua tai painostamista. Useat päätoimittajista kertovat ilmoitusten päättämisestä tai niillä uhkailuilla. Juttujen sisältöihin voidaan myös yrittää vaikuttaa juttujen kohteiden tai viestintäväen suunnalta. Monet päätoimittajat pohtivat myös turvallisuutta työyhteisössä ja -ilmapiirissä uhkauksien ja maalittamisen myötä. Helsingin Sanomien entinen päätoimittaja Kaius Niemi pohtii, kuinka paljon henkilöön menevä, kritiikiksi puettu ja usein voimallinen häirintä saattaa aiheuttaa tiedostamatontakin itsesensuuria. Yleisradion toimitusjohtaja Merja Ylä-Anttila sanoo, että vihapuhe ja somevyörytys ovat avoimen kansalaisyhteiskunnan uhkia ja luovat kovia paineita toimittajille. (Korhonen & Ollikainen 2022, 123–124, 142, 240).

Päätoimittajat kommentoivat myös tutkivan journalismin tekemistä. Hufvudstadsbladetin päätoimittaja Erja Yläjärvi sanoo suoraan, että tutkiva toimittaminen vie paljon aikaa ja on tehotonta ja että on liian todennäköistä, ettei löydetä mitään kerrottavaa. Kotimaa- ja Askel-lehtien päätoimittaja Mari Teinilä

puolestaan kertoo, etteivät resurssit riitä tutkivaan journalismiin, eikä lehdillä ole toimittajaa, jonka voisi irrottaa päiväkausiksi tutkivaan työhön. (Korhonen & Ollikainen 2022, 227, 254).

2.2.2 Suomalaisen mediakentän hyvät uutiset

Kovien säästötoimien ja yt-kierrosten täyttämien vuosien jälkeen media-alalla on ollut viime vuosina havaittavissa välillä myös pientä piristymistä.

Journalismin parissa on ollut tarjolla useita työpaikkoja, ja monet nuoret ammattilaiset on vakinaistettu alalla. Esimerkiksi Uutismedian liiton tilastojen mukaan toimituksellisen henkilöstön määrä uutismediassa, etenkin päivälehdissä, kasvoi hieman vuonna 2021. Tätä ennen journalistien määrä uutismediassa oli laskenut pitkään. (Arola 2022.) On kuitenkin perustellusti esitetty kritiikkiä siitä, että uudet rekrytoinnit lähinnä paikkaavat aiemmin tehtyjä rajuja vähennyksiä.

Journalismin kentälle on tullut digitalisaation myötä myös uusia, kunnianhimoisia julkaisuja, jotka ovat erikoistuneet esimerkiksi faktantarkistukseen tai erilaisiin kerronnan tapoihin (Vihma ym. 2018, 121). Suomessa yksi esimerkki on kokonaan verkossa julkaistava niin sanotun hitaan journalismin palvelu Long Play, joka julkaisee kerran kuussa laajoja yhteen aiheeseen tai teemaan keskittyneitä artikkeleita, joita voi ostaa yksitellen tai vuositilauksena. Itsenäisesti toimiva Long Play perustettiin vuonna 2013 ja toimii yhä aktiivisesti ja menestyneesti. Long Play panostaa myös tutkivaan journalismiin. (Long Play 2022.)

Esimerkkinä hyvistä uutisista on lisäksi Suomen suurimman sanomalehden Helsingin Sanomien tilaajamäärät: lehden tilaajamäärä kasvoi vuonna 2017 ensimmäistä kertaa 25 vuoteen (Vihma ym. 2018, 121). Vuonna 2020 tilaajamäärä ylitti 400 000 tilaajaa ensimmäistä kertaa seitsemään vuoteen (Lassila 2020).

3 Kysely tutkiville toimittajille

Päätin selvittää tutkivan journalismin parissa työskenteleviltä heidän omia havaintojaan siitä, millaisia haasteita he ovat kohdanneet tutkivien projektien parissa viime vuosien aikana. Valitsin metodiksi kyselyn, sillä sen avulla voi helposti kartoittaa, millaisia haasteita tutkivan journalismin tekemisessä on havaittu. Suljetuista valintakysymyksistä saa määrällistä näkökulmaa, ja avoimien kysymysten kanssa mukana on laadullinen ulottuvuus.

Halusin suunnata kyselyn toimittajille, jotka työskentelevät aktiivisesti tutkivan journalismin parissa. Kysely välitettiin sähköpostitse Tutkivan journalismin yhdistyksen jäsenille. Tutkivan journalismin yhdistys on nimensä mukaisesti toimittajille avoin tutkivaan journalismiin keskittynyt yhdistys. Yhdistyksen puheenjohtajan Ville Eklundin mukaan jäsenmaksun maksaneita jäseniä oli vuonna 2022 noin sata ihmistä (Eklund, V., sähköposti, 20.11.2022).

Verkkolinkki kyselyyn lähetettiin yhdistyksen jäsenille sähköpostitse 19.11.2022, ja vastauksia keräsin 31.1.2023 asti. Vastausten jättämisen määräajaksi ilmoitin sähköpostitse alun perin 11.12.2022, mutta kyselylinkki oli auki vielä 31.1.2023 asti, ja tämä luki myös kyselyn päivitettyssä esittelytekstissä.

Kysely on kätevä metodi tiedonkeruuseen, mutta sen ongelmina ovat aiheen rajausta ja vastausten edustavuus. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä on tehtävä tiukka näkökulman valinta ja rajausta, jotta tutkimus pysyy määritellyssä mitassa eikä laajene suuremmaksi työksi. Rajauksen takia vastauksista voi kuitenkin jäädä uupumaan jotain olennaista tai kysymyksistä voi tulla liian ohjailevia. Kysely oli myös välitettävä kiinteälle ryhmälle samanaikaisesti, jotta vastaukset olisivat vertailukelpoisia. Samalla se rajasi monia potentiaalisia vastaajia ulkopuolelle, kun se jaettiin vain tietyn aikaa tietylle joukolle. Riskinä oli myös se, ettei vastauksia tule kattavasti lyhyessä ajassa, jolloin kyselyn tuloksista ei voisi vetää selviä johtopäätöksiä.

Pelkoni vähäisistä vastauksista kävi toteen, ja muistutusviestin ja venytetyn vastausajan jälkeen vastauksia kertyi lopulta vain 12. Se on kuitenkin noin kymmenesosa yhdistyksen jäsenmaksun maksaneista jäsenistä, joten ihan

hakoteillä en vastausten kanssa ole. Vastaajien suljettujen kysymysten valinnat ja varsinkin laajat avoimet vastaukset vahvistivat omia ennakko-oletuksiani siitä, millaisia haasteita tutkivassa työssä tänä päivänä on.

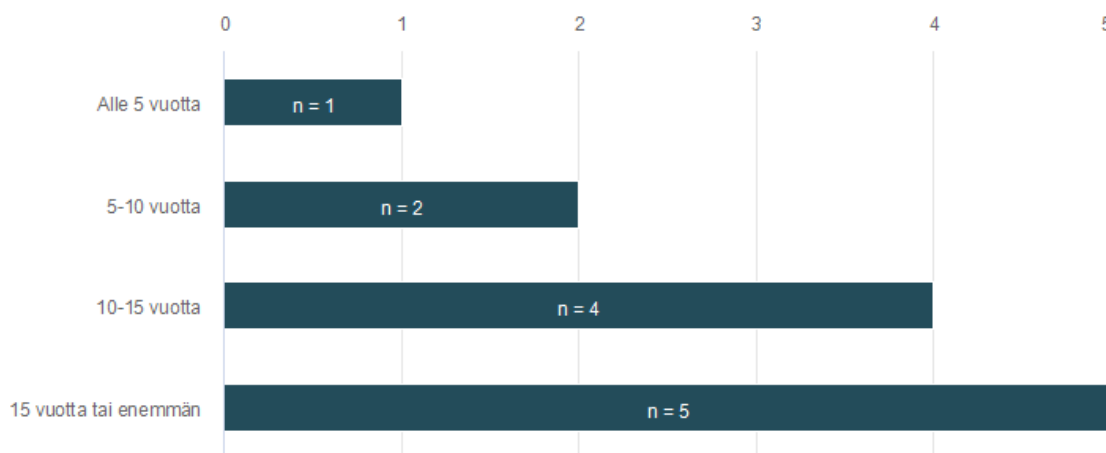
3.1 Taustatiedot

Vastausten analysointia ja mahdollista vertailua varten selvitin kyselyn alussa toimittajien taustatietoja: kuinka kauan he ovat työskennelleet toimittajina ja tutkivan journalismin parissa, millaisessa mediassa he työskentelevät ja millaista sisältöä he tuottavat.

Odotusteni mukaisesti vastaajista 11 oli ollut yli viisi vuotta alalla, heistä yhdeksän yli 10 vuotta (kuvio 1). Useiden toimittajavuosien myötä vastauksissa voi nousta esiin juurikin media-alan muutosten vaikutukset työhön.

1. Kuinka monta vuotta olet työskennellyt toimittajana?

Vastaajien määrä: 12

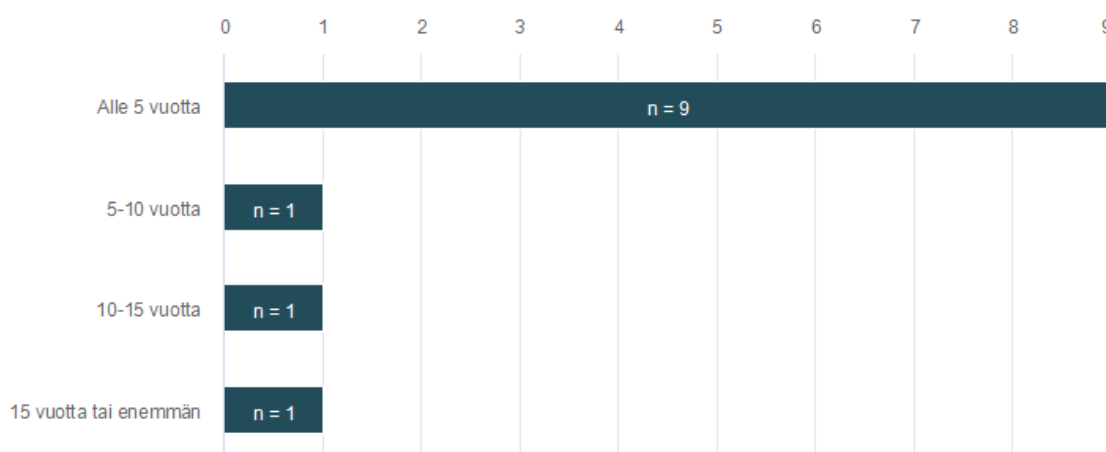

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden työskentelyaika toimittajana.

Yllätyksekseni vastaajista yhdeksän oli työskennellyt alle viisi vuotta tutkivan journalismin parissa (kuvio 2). Näin ollen tutkivan journalismin tekemisestä on suhteellisen tuoreita näkemyksiä, eikä vastauksissa ole odotettavissa kovinkaan paljon pitkän linjan tutkivien toimittajien kokemuksia ja havaintoja.

2. Kuinka monta vuotta olet työskennellyt tutkivan journalismin parissa?

Vastaajien määrä: 12

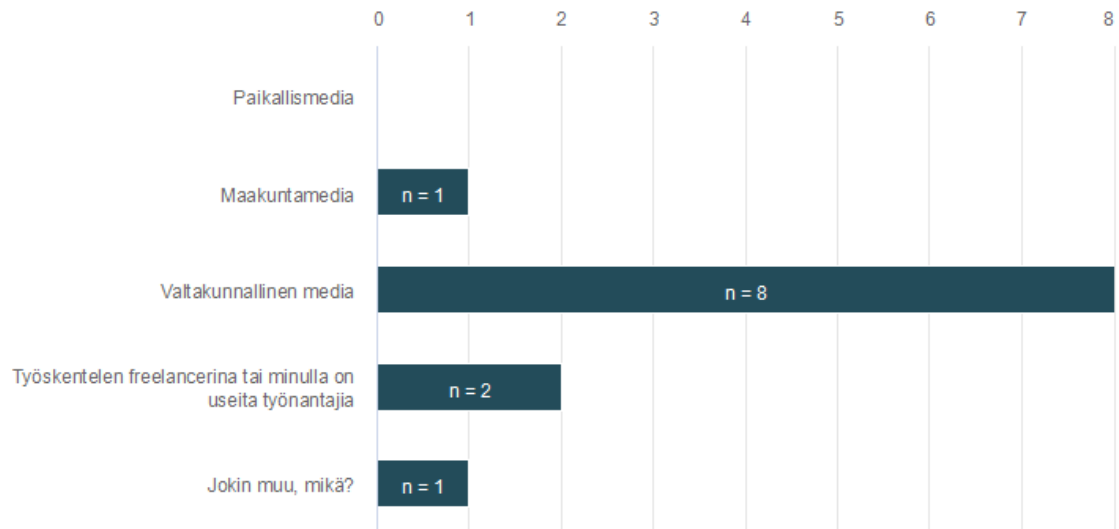
Kuvio 2. Kyselyyn vastanneiden työskentelyaika tutkivassa journalismissa.

Vastaajista kahdeksan kertoi työskentelevänsä valtakunnallisessa mediassa ja yksi maakuntamediassa (kuvio 3). Lisäksi kyselyyn vastasi kolme freelanceria. Vaihtoehdon ”jokin muu, mikä?” oli valinnut yhdelle työnantajalle työskentelevä freelancer.

Työssäni olen keskittynyt pääasiassa toimitusympäristöön ja toimituksissa työskenteleviin toimittajiin ja tutkiviin toimittajiin. Freelancer-työ on mitä ilmeisemmin journalismin ja varsinkin tutkivan journalismin tutkimusta ajatellen uusi ilmiö, sillä näkökulmia siihen tuli kirjallisuudessa verrattain vähän vastaan. Freelancereiden näkökulma tulee huomioida myös vastauksia analysoidessa.

3. Millaisessa mediassa työskentelet?

Vastaajien määrä: 12

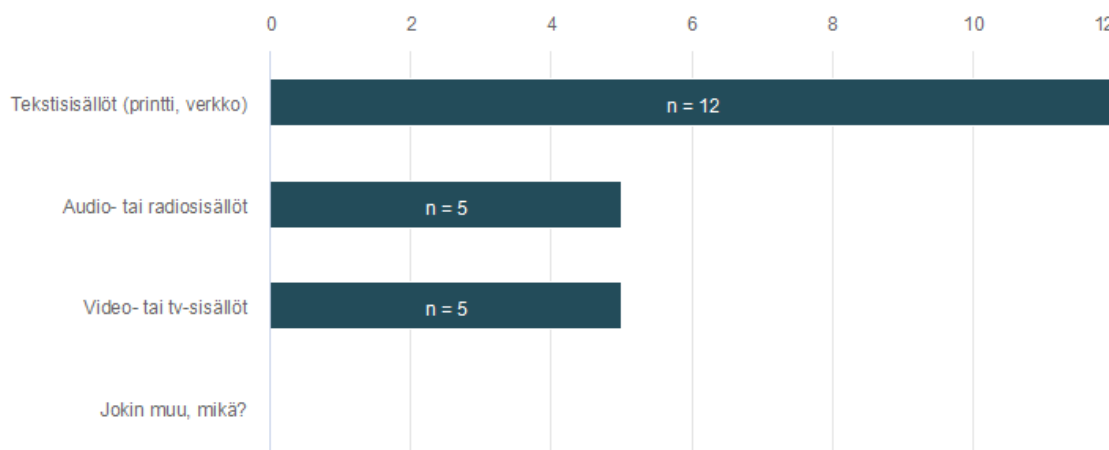

Kuvio 3. Kyselyyn vastanneiden työpaikkajakauma.

Kaikki vastaajat kertoivat tuottavansa työkseen tekstisisältöä (kuvio 4). Heistä viisi kertoi tuottavansa myös video- ja tv-sisältöjä sekä viisi audio- ja radiosisältöjä. Tähän kysymykseen sai valita useamman vaihtoehdon, sillä useissa mediatalossa voidaan tehdä sisältöjä usealle eri julkaisualustalle. Tekstisisällön yleisyys ei kuitenkaan yllättänyt: tutkiva journalismi on usein laajaa tekstimuotoista selvitystyötä.

4. Millaista sisältöä tuotat toimittajana? (Voit valita useita vaihtoehtoja.)

Vastaajien määrä: 12, valittujen vastausten lukumäärä: 22

Kuvio 4. Kyselyyn vastanneiden jakauma sisällön tuottamisessa.

3.2 Koetut haasteet

Kuten aiemmin kerroin, olen jakanut tässä työssä tutkivan journalismin tekemisen haasteet karkeasti neljään kategoriaan, jotka ovat tiedonhankinnan haasteet, uhkailu ja painostus, häirintä ja vihapuhe sekä resurssipula. Lähdin kyselyssä selvittämään, miten yleisesti tutkivat toimittajat olivat näitä kohdanneet. Haasteet oli kategorisoitava sekä rajattava selvästi, jotta vastauksia pystyi keräämään tiiviissä muodossa sekä koherentisti analysoimaan niiden yleisyyttä ja eroavaisuuksia. Lisäksi avasin kysymyksissä tiiviisti, mitä vastausvaihtoehdoilla tarkoitin.

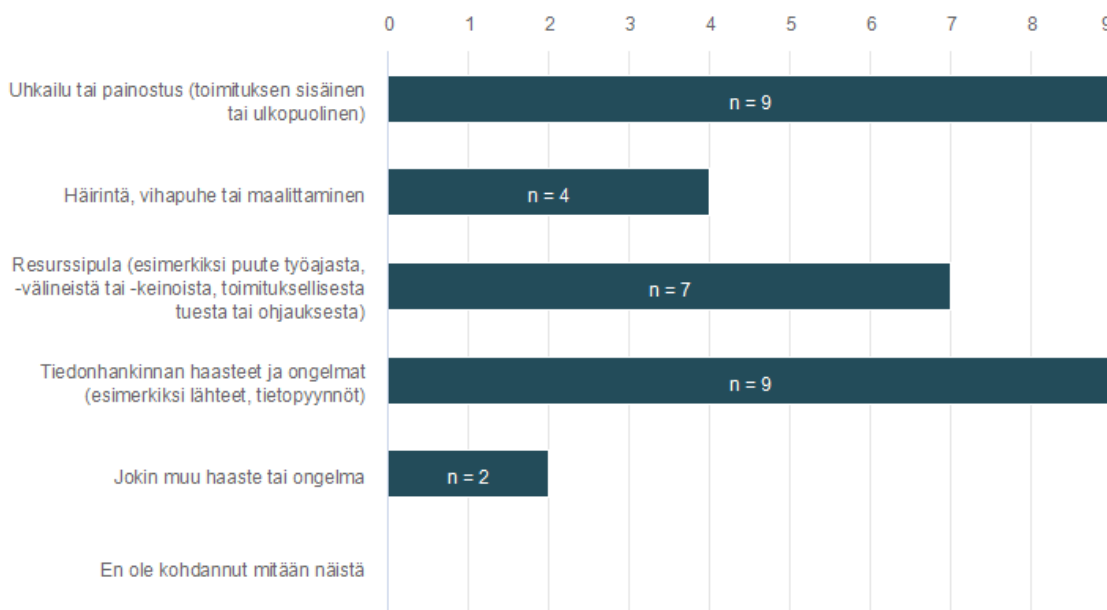
Haasteiden rajaamisen lisäksi oli tehtävä aikarajaus. Aloitin opinnäytetyöni ideoinnin ja taustatyön jo vuonna 2018, jolloin media-alan suuret yt-kierrokset olivat hiljan päättyneet sekä uudet online-ajan ilmiöt häirinnästä, uhkailusta ja painostuksesta olivat tulleet laajemmin pinnalle. Täten nämä tuoreet ilmiöt sekä niiden vaikutukset tutkivaan journalismiin ovat näkyneet ainakin vuodesta 2018 lähtien. Kyselyssä pyysin vastaajia miettimään kohtaamiaan haasteita siis viimeisen viiden vuoden ajalta.

Etukäteen jännitti, olinko osunut oikeaan rajauksillani – vastausten perusteella kyllä. Jokaista haastekategoriaa oli kohdannut ainakin neljä vastaajaa. Lisäksi mukana oli vastausmahdollisuus ”jokin muu”, johon pystyi vastata avoimesti. Tämän valitsi kaksi vastaajaa, ja heidän vastauksissaan nousi esiin itsesensuuri, freelancerin saaman tuen puute sekä toimitusten kunnianhimon puute.

Kysymyksessä sai valita monta vastausvaihtoehtoa. Selvästi eniten vastaajat olivat kohdanneet tutkivassa työssään viimeisen viiden vuoden aikana uhkailua tai painostusta sekä tiedonhankinnan haasteita: näitä kumpaakin oli kohdannut vastaajista yhdeksän (kuvio 5). Resurssipulasta oli kärsinyt seitsemän, mutta yllättäen häirintää, vihapuhetta ja maalittamista oli kohdannut vain neljä vastaajaa. Viime vuosina räjähdysmäisesti lisääntyneenä ilmiönä ennakkoletukseni oli, että häirintää olisi kohdannut valtaosa kyselyyn vastaavista toimittajista.

5. Millaisia haasteita tai ongelmia olet kohdannut tutkivan journalismin projekteissasi viimeisen viiden vuoden aikana? (Voit valita useita vaihtoehtoja.)

Vastaajien määrä: 12, valittujen vastausten lukumäärä: 31

Kuvio 5. Kyselyyn vastanneiden kokemat haasteet tutkivissa projekteissa.

Seuraavaksi esitin tarkentavia kysymyksiä jokaisesta vaihtoehdosta, jotta selviäisi, millaisista tapauksista ja haasteista on tarkemmin kysymys näiden neljän kategorian sisällä.

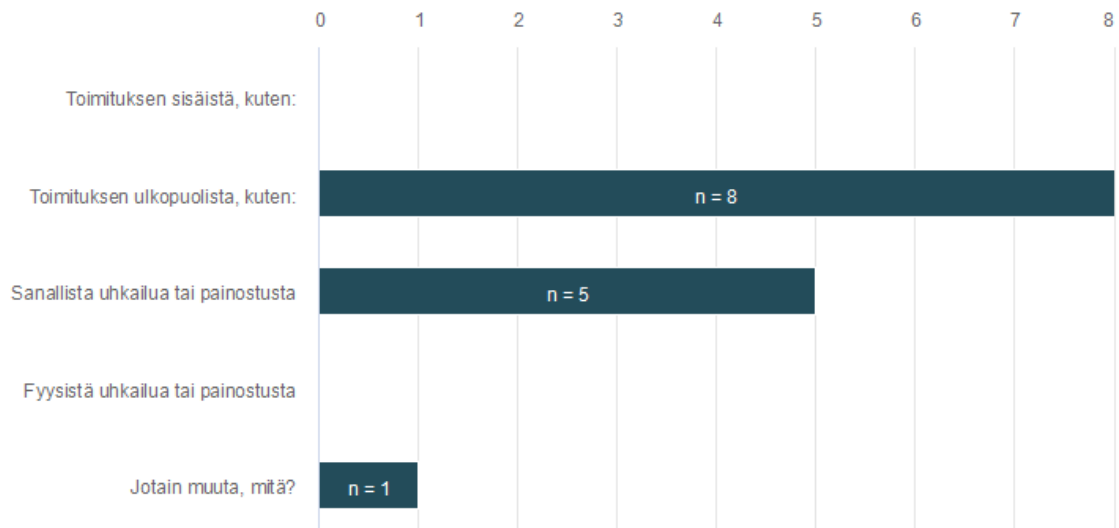
3.2.1 Uhkailu ja painostus

Uhkailua tai painostusta oli kokenut vastaajista yhdeksän. Monivalintaisessa jatkokysymyksessä selvisi, että uhkailu tai painostus oli tullut toimituksen ulkopuolelta ja ollut pääasiassa sanallista uhkailua tai painostusta (kuvio 6). ”Jotain muuta, mitä?” -vastauksen valinnut oli kohdannut sosiaalisessa mediassa erinäisiä vaatimuksia, mikä jaottelussani menee myös toimituksen ulkopuolisen sanallisen uhkailun tai painostuksen alle.

Kukaan vastaajista ei ollut kokenut uhkailua tai painostusta toimituksen sisältä, eikä heitä ollut uhkailtu tai painostettu fyysisesti.

6. Millaista uhkailua tai painostusta olet kohdannut?

Vastaajien määrä: 9, valittujen vastausten lukumäärä: 14

Kuvio 6. Millaista uhkailua tai painostusta vastaajat olivat kokeneet.

Monivalintakysymyksen jälkeen avoimissa vastauksissa uhkailun tai painostuksen kerrottiin olleen muun muassa yhteydenottoja päätoimittajille, uhkailua oikeustoimilla, väkivallalla tai työpaikan menettämällä sekä uhkauksia alan itsesääntelyelimeen, Julkisen Sanan Neuvostoon, tehtävistä kanteluista. Eräs vastaaja kertoi myös, että hänen osoitettaan oli jaettu eteenpäin.

Yksi vastaajista kertoi, miten uhkaavien viestien kanssa toimituksessa toimitaan.

Yleensä uhkaavat viestit vaikuttavat olevan hetkellisen mielenkuohahduksen seurausta, ja ne lähetetään myöhään illalla. Itse en ole joutunut ottamaan niitä vakavasti, mutta kyllä ne silti aina välitetään esimiehelle ja siitä sitten tarvittaessa eteenpäin.

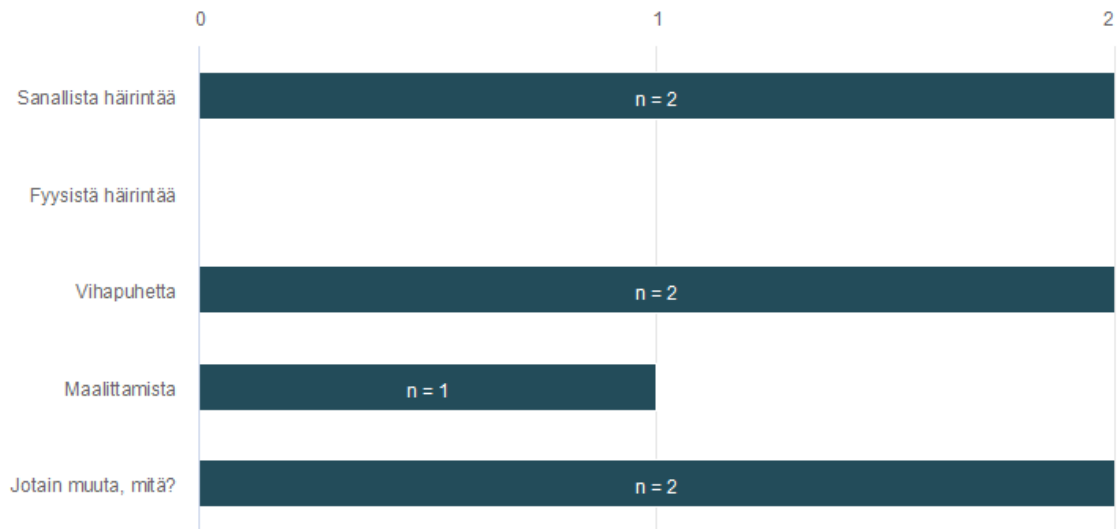
3.2.2 Häirintä

Häirintää kertoi kokeneensa vastaajista neljä. Jatkokysymyksessä vastaukset jakautuivat sanalliseen häirintään, vihapuheeseen ja maalittamiseen (kuvio 7). Vastaajista sanallista häirintää oli kohdannut kaksi, vihapuhetta kaksi ja maalittamista yksi.

”Jotain muuta, mitä?” -valinnassa kerrottiin myös niin sanotusta ei-julkisesta maalittamisesta tai vihapuheesta. Vastaaja kertoi, että häntä on mustamaalattu samassa seurueessa hänen lähteidensä ja mahdollisten tulevien lähteiden kanssa. Tällaisen ei-suoran mustamaalaamisen vaihtoehtoa ei kyselyssä ollut. Tämä on varmasti myös ilmiö, jota journalistit laajalti kokevat, ja se voidaan tulkita tapauksesta riippuen häirinnäksi, vihapuheeksi tai maalittamiseksi.

8. Millaista häirintää olet kohdannut?

Vastaajien määrä: 4, valittujen vastausten lukumäärä: 7

Kuvio 7. Millaista häirintää vastaajat olivat kokeneet.

Avoimissa vastauksissa vastaajat kertoivat häirinnästä esimerkkeinä julkiset syytökset epäasiallisista työmetodeista ja juttujen asiavirheistä sekä epäasialliset kommentit ulkonäöstä ja iästä. ”Ulkonäköäni on arvosteltu ja muitakin naiseuteen ja ikään liittyviä solvauksia saa kuulla edelleen yllättävän usein. Iän vuoksi on myös vähätelty”, yksi vastaaja kirjoitti.

3.2.3 Resurssipula

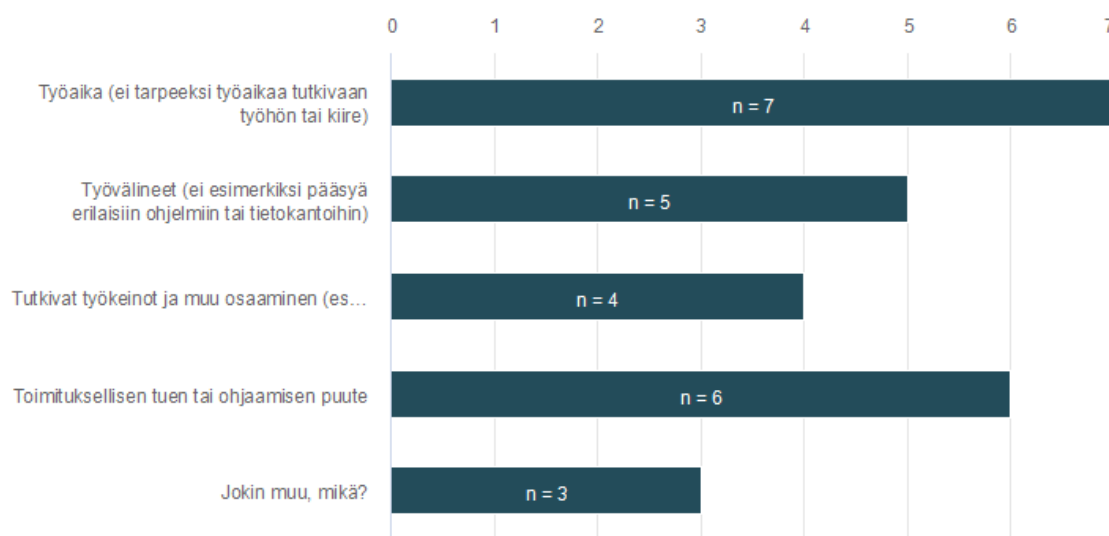
Resursseihin liittyviä haasteita oli kohdannut vastaajista seitsemän. Heistä kaikki koki, että työaika ei ole tarpeeksi tai tutkivan työn parissa on kiire (kuvio 8). Lisäksi kuusi vastaajaa oli kokenut puutetta toimituksellisesta tuesta tai ohjaamisesta. Vastaajista viisi oli kohdannut haasteita työvälineiden kanssa. Tällaiseksi haasteeksi mainitsin kysymyksessä esimerkkinä sen, ettei pääsyä ole erilaisiin ohjelmiin tai tietokantoihin. Neljä vastaajaa oli kohdannut tutkiviin työkeinoihin tai muuhun osaamiseen liittyviä haasteita. Kysymyksessä

esimerkkeinä mainitsin koulutuksen tai ettei työnantaja ole tarjonnut valmiuksia erilaisiin tutkivan työn menetelmiin.

”Jokin muu, mikä?” -vastauksissa resurssihaasteista kertoi kaksi vastaajaa, jotka mainitsivat oman jaksamisen sekä taloudellisen tuen, koska ”tutkivaa journalismia tehdään omaan piikkiin”.

10. Millaisia resursseihin liittyviä haasteita olet kohdannut?

Vastaajien määrä: 7, valittujen vastausten lukumäärä: 25

Kuvio 8. Millaisia resursseihin liittyviä haasteita vastaajat olivat kohdanneet.

Resurssipulaan liittyvissä avoimissa vastauksissa kerrottiin muun muassa freelancerina tehtävästä tutkivasta journalismista.

Tutkiva journalismi on erittäin hankalaa freelancer-pohjalta. Työmäärä ei vastaa alkuunkaan korvauksia, joita jutuista maksetaan. Käytännössä tutkivaa journalismia voi tehdä freelancerina harrastuspohjalta tai jos sattuu saamaan apurahan. Apurahojen hankkiminen on pitkä prosessi, jonka aikana aihe voi vanheta tai voi selvitä ettei jutussa olekaan riittävästi villoja/ei saa

hankittua oleellisia tietoja tiedonhankinnan haasteista johtuen, jolloin saadun ja jo käytetyn apurahan kanssa voi joutua pulaan.

Kritiikkiä annettiin myös sille, että tutkivaa journalismia ei tueta taloudellisesti tuloskeskeisessä verkkomediassa.

Nykyään täytyy kirjoittaa nopeasti, oikein ja ensimmäisenä, saada paljon klikkauksia ja tuottaa yli 10 nettiuutista päivässä. Missä välissä voi tehdä tutkivaa journalismia? Omalla ajalla?

Yksi vastaajista mainitsi myös sen, että kiireinen ja hektinen työ uutistoimituksessa ja päivänpäällinen tekeminen vie monesti kaiken ajan ja jaksamisen. Kun työaika annetaan muuhunkin kuin saman päivän ilmiöihin kertoviin juttuihin, tulee sisäinen paine saada tulosta, jolloin on korkea kynnyksellä ottaa riskejä mahdollisesti tuloksettomissa juttuprojekteissa, vastaaja kertoi.

Resurssipulana mainittiin myös kouluttautuminen, jonka vastaaja näki tutkivana toimittajana tapahtuvan pääasiassa omalla ajalla ja omasta kiinnostuksesta. Tähän liittyy myös tutkivien menetelmien osaaminen toimituksessa, mitä ei välttämättä ole ensinkään hankittu tai osaamista ei ole osattu hyödyntää toimituksessa, vastaaja jatkoi.

Eräs vastaaja kirjoitti laajemmin työssä jaksamisesta, sillä tutkiva työ koetaan usein kuluttavana. Täten tutkivaan työhön ei ole aina voimavaroja tarttua, varsinkaan silloin, jos toimituksessa on muitakin velvollisuuksia.

Tutkiva journalismi vaatii sitoutumista, se seuraa helposti töistä kotiin ja siihen ollaan valmis pistämään paljon paukkuja. Siksi se myös vie helposti voimia ja joskus ei yksinkertaisesti jaksa alkaa edistämään jotain hankkeita, kun ei ole energiaa sitä myllyä käydä läpi. Näin erityisesti, jos toimituksessa on muitakin velvollisuuksia ja tehtäviä asioita. Myös paine saada tulosta uusien menetelmin tai uusista aiheista voi olla kova, joten mieluummin kävelee

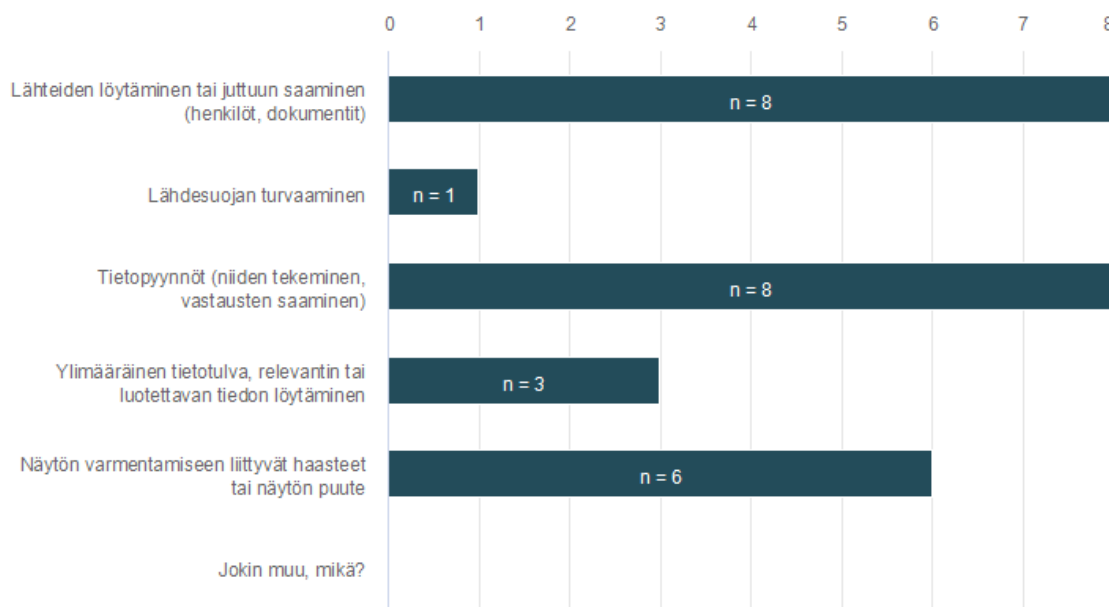
toimituskokoukseen ja ottaa vain tehtäväkseen sen tutun ja turvallisen (taskulämpimän) aiheen, jonka voi vain unohtaa illalla, kun juttu on luovutettu uutispäällikölle. Tutkiva journalismi on palkitsevaa, mutta myös kuluttavaa. Sen kanssa tasapainoilu on oma haasteensa.

3.2.4 Tiedonhankinnan haasteet

Tiedonhankinnan haasteita oli kohdannut yhdeksän vastaajaa. Tarkemmassa jaottelussa (kuvio 9) heistä kahdeksan oli kohdannut haasteita tietopyyntöjen kanssa sekä lähteiden löytämisessä tai saamisessa juttuun. Lisäksi kuusi vastaajaa oli kohdannut näytön varmentamiseen tai näytön puutteeseen liittyviä haasteita. Ylimääräisen tietotulvan, relevantin tai luotettavan tiedon löytämisen kanssa oli tuskailut kolme vastaajaa. Yksi vastaaja kertoi kohdanneensa haasteita lähdesuojan turvaamisessa.

12. Millaisia tiedonhankintaan liittyviä haasteita olet kohdannut?

Vastaajien määrä: 9, valittujen vastausten lukumäärä: 26

Kuvio 9. Millaisia tiedonhankintahaasteita vastaajat olivat kohdanneet.

Avoimissa vastauksissa avattiin tiedonhankinnan haasteita laajasti: kuusi vastaajaa kertoi pitkästi kohtaamistaan haasteista. Tämä ei ole yllättävää, sillä tiedonhankinta on avainasemassa tutkivan journalismin projekteissa.

Esimerkkeinä mainittiin tietopyynnöt, julkisten tietojen salaaminen, haastattelupyynnöt, lähteiden löytäminen sekä riittävän näytön ja tiedon varmistuksen pohdinta.

Tietopyynnöistä ja julkisten tietojen salaamisesta kertoi esimerkkejä viisi vastaajaa. Kuten aiemmin työssäni kirjoitin, tietopyynnöt ovat olennainen osa tutkivaa journalismia. Vastauksissa kerrottiin, että tietopyyntöihin vastataan ”usein miten sattuu” tai ei ollenkaan. Lisäksi julkisia tietoja on salattu tai pyritty salaamaan. Tietopyyntöjen epäämisestä tai salaamisesta voi hakea oikaisua hallinto-oikeudessa. Yksi vastaaja kertoi vienneensä tapauksia hallinto-oikeuteen, toinen vastaaja puolestaan ei ollut kokenut tätä tarpeelliseksi. Eräs vastaaja kertoi, että oikeustoimet voivat hidastaa juttuprojektia liikaa.

Tietopyynnöissä oma murheensa on luonnollisesti se, että viranomaisen saattaa pitää asiakirjoja hyvinkin salaisina, mikä voi vaatia kokonaisen hallinto-oikeusprosessin (tai jopa korkeimman hallinto-oikeuden) läpikäymisen tietojen saamiseksi. Silloin uutinen on voinut jo mennä. Pienemmässä mittakaavassa sama ongelma näkyy, kun tietoja ei luovutetakaan välittömästi, vaan viranomaisen laittaa vastauspostin vasta kaksi viikkoa tietopyynnön jälkeen. Se hidastaa juttuprosesseja paljon.

Haastattelu- ja kommenttipyyntöistä kieltäytymisen kerrottiin yleistyneen viime vuosina. Yksi vastaaja sanoi, että poliitikot katsovat hoitavansa velvollisuudet yleisön kanssa kommunikointiin viestimällä sosiaalisessa mediassa eivätkä he siksi suostu haastateltavaksi. Henkilölähteiden kanssa voi taas olla haasteellista saada ihmiset puhumaan, toinen vastaaja kertoi. Dokumenttilähteiden löytämisessä voi olla haasteita, jos ei ole pohjatietoja siihen, mistä asiakirjoja voi löytää, vastaaja jatkoi.

Riittävän näytön saaminen kiistanalaisissa jutuissa mainitaan ongelmaksi, johon koko juttu voi pysähtyä. Eräs vastaaja kuvasi asiaa tyhjentävästi näin: ”Työ on jatkuvaa sen pohtimista, mistä löytää riittävän näytön tai ylipäättään saa varmistettua tiedot. Kuuluu lajiin.”

3.2.5 Muut haasteet

Kyselyn lopussa oli mahdollisuus vastata avoimeen kysymykseen, jos oli vastannut kyselyn alussa kohdanneensa tutkivan journalismin projekteissa muita haasteita tai ongelmia, joita ei valmiiksi annetuissa vaihtoehdoissa ollut. Tähän kysymykseen vastasi kaksi vastaajaa, jotka kertoivat näkemyksistään.

Toinen vastaajista oli freelancer, joka mainitsi haasteena itsesensuurin, josta kysyin tarkemmin myöhemmin kyselyssä tulevassa avoimessa kysymyksessä. Hänen vastaukseensa nivoutuu samalla ongelmat häirinnästä, vihapuheesta ja maalittamisesta sekä toimituksellisen tuen merkityksestä.

Freelancerina arastelen tarttua aiheisiin, joista ennakolta aavistan seuraavan häirintää ja epäasiallista kommentointia, jopa vihapuhetta ja maalittamista. Ilman toimitusyhteisön suojaa ja resursseja ne joutuu kohtaamaan yksin.

Toimituksen kunnianhimottomuus nousi esiin toisessa vastauksessa. Tähän vastaukseen taas nivoutuu resurssien ja sekä myös toimituksellisen tuen merkitys.

Joskus toimituksen kannattaisi ehkä rohkeasti lähteä yhdessä kehittelemään juttuja ja päättää, että nyt selvitetään jokin asia ja yhdessä tuetaan toimittajaa tässä työssä niin, että hän tietäisi voivansa luottaa muiden apuun ja resursseihin. Ei riitä, että päätetään, että nyt tämä asia on aiheena ja se selvitetään. Toimittaja voi tarvita apua löytääkseen työkalun ja menetelmät, joilla se myös selviäisi.

3.3 Avoimet kysymykset

Kyselyn lopuksi halusin vielä avoimien kysymysten avulla saada laajemmin vastauksia siihen, mitä asioita tutkivat toimittajat pitävät merkittävimpinä haasteina työssään sekä miten heidän mielestään tutkivaa journalismia voisi lisätä Suomessa.

Lisäksi mukana oli kysymys itesesensuurista. Halusin esittää tämän avoimena kysymyksenä, jossa kysyn laajemmin itesesensuurin kohtaamisesta toimituksissa. Ajattelin, että suljetussa valintakysymyksessä vastaajat eivät välttämättä rehellisesti myöntäisi harjoittaneensa itesesensuuria ja vapaassa avoimessa kysymyksessä vastaukset voisivat olla laajempia. Aihe on hyvin subjektiivinen, joten objektiiviset näkemykset itesesensuurin yleisyydessä on haastava asia selvittää kyselyn keinoin.

Vapaaehtoisesti vastattavat ja kaikille vastaajille näkyneet avoimet kysymykset olivat seuraavat:

- Mitkä asiat koet merkittävimmiksi haasteiksi tehdä tutkivaa journalismia Suomessa juuri tällä hetkellä? Mitkä ovat tutkivien toimittajien kohtaamat suurimmat haasteet?
- Oletko joissain tilanteissa harjoittanut itesesensuuria, esimerkiksi jättänyt tarttumatta kiistanalaiseen aiheeseen? Oletko kohdannut toimituksellista itesesensuuria?
- Miten tutkivan journalismin tekemistä voisi lisätä tai helpottaa Suomessa juuri nyt? Millaisia ratkaisuja tarvitaan?

3.3.1 Merkittävimmät tutkivan journalismin haasteet Suomessa

Kymmenen ihmistä vastasi kysymykseen siitä, mitkä asiat he kokevat merkittävimmiksi haasteiksi tehdä tutkivaa journalismia Suomessa. Heistä kuusi mainitsi resurssipulan eli pulan ajasta, henkilöstöstä tai rahasta. ”Ainakin pienemmässä maakuntamediassa haasteena on se, että väkeä on niin vähän, että penkomiseen on rajallisesti resursseja”, kirjoitti eräs vastaaja. ”Intoa olisi,

mutta sillä ei elä”, kirjoitti toinen. Maininnan saivat myös henkiset resurssit eli omat valmiudet tutkivana toimittajana sekä aiemmin esiin nousut kunnianhimottomuus.

Aika- ja muut resurssit ovat keskeinen haaste. Samalla ongelmia ovat turvallisuushakuisuus ja kunnianhimottomuus, jotka seuraavat osittain siitä, että vähäisillä resursseilla halutaan ulos mahdollisimman monta juttua.

Yhdessä vastauksessa mainittiin kattavasti toimitusten resurssit, toimituksellinen tuki sekä häirintä ja itsesensuuri.

Toimituksissa järkevä resurssien jakaminen on kaiken perusta. Johdon ja esihenkilöiden ammattitaitoinen tuki näyttää olevan monilla toimittajilla puutteena, ei tosin itselläni. Jonkin verran toimittajien halua tehdä tutkivaa suitsii somen ja ylipäättään julkisen keskustelun koventuminen ja henkilöityminen.

Viranomaisten toiminta ja julkisuuslain noudattaminen sai kolme mainintaa. Viranomaisia kritisoitiin julkisuuslain tulkintatavasta tai haluttomuudesta noudattaa sitä. Hyvä veli -verkostot koettiin myös merkittävänä haasteena.

Eräässä vastauksessa nähtiin merkittävänä haasteena journalistisen päätäntävällän luovuttaminen muualle painostuksen tai itsesensuurin seurauksena. Myös toimittajien jaksaminen ja heidän kohtaama maalittaminen mainittiin.

Kyselyyn vastanneista kolme kertoi olevansa freelancereita, joten toimitusyhteisön ulkopuoliset kokemukset nousivat vastauksissa esiin. Resursoinnin freelancerina kerrottiin olevan ”lähes mahdotonta”. Lisäksi vastaaja kertoi oikeustapausten pelosta ilman toimituksen tukea. ”Ilman talon antamaa suojaa esim. oikeuteen haastamisen uhka on todella suuri kantaa

yksittäisenä toimittajana”, hän kirjoitti. Esimerkkinä hän mainitsi aiemmin esiin nostamani Helsingin Sanomien Viestikookeskus-tapauksen.

Yksi vastaajista kommentoi nykyistä tilannetta myönteisesti. Hänen mukaansa tutkivan journalismin tila Suomessa on tällä hetkellä hyvä, ja moni mediatalo on hänen mukaansa panostanut siihen.

3.3.2 Itsesensuuri

Kysymykseen itsesensuurista vastasi 11 vastaajaa. Heistä viisi myönsi harjoittaneensa itsesensuuria joissain tilanteissa ja esimerkiksi jättäneensä tarttumatta kiistanalaiseen aiheeseen. Yksi vastaaja kertoi pitäneensä taukoja ja tehneensä välillä muita juttuja, toinen puolestaan oli jättänyt käsittelemättä jotain aihetta, jos hän oli arvellut oman osaamisensa riittämättömäksi vaativan aiheen käsittelyyn. Eräs vastaaja kertoi sivuttaneensa merkittäviä aiheita lapsensa vuoksi.

Olen sivuuttanut ja sysinyt eteenpäin useita mielestäni merkittäviä aiheita peläten edellä mainittuja seurauksia. Olen pienen lapsen yksinhuoltaja, pelkään lapsen kohdistuvia uhkailuja.

Yksi vastaaja kertoi, että on luopunut itseä liian lähelle tulevista aiheista mutta tarjonnut niitä toimituksessa eteenpäin muille. Lisäksi yksi vastaajista sanoi, ettei hänelle tule mieleen esimerkkejä itsesensuurista mutta arveli sen voivan johtua itsetiedostuksen puutteesta.

Toimituksellista itsesensuuria oli kohdannut kuusi vastaajaa. Esimerkkejä näistä tilanteista ei tarkemmin kerrottu, mutta yksi vastaaja sanoi päätoimittajan puuttuneen aihevalintoihin hänen mielestään lepsuilla perusteilla. Juttuhankkeiden kaatumiselle nähtiin myös perusteltuja syitä.

Joskus jotain juttuhankkeita on jätetty tekemättä aiotulla tavalla, mutta niissä perustelut ovat olleet asiallisia, esimerkiksi sen vuoksi, että journalistinen merkitys oli aidosti liian vähäinen.

Aiemmin tässä työssä mainitut tabuaiheet saivat yhden maininnan. Vastaajan mukaan ”rokotehaidoista ei saa kirjoittaa, vaikka materiaalia olisi yllin kyllin”.

3.3.3 Tutkivan journalismin lisääminen ja helpottaminen

Näkemyksiä ja ratkaisuehdotuksia siitä, miten tutkivan journalismin tekemistä voisi lisätä tai helpottaa Suomessa juuri nyt, tuli yhdeksän.

Neljä vastaajaa mainitsi tutkivaan journalismiin liittyvän koulutuksen lisäämisen. Koulutusta toivottiin niin toimittajille, tuottajille kuin toimitusten esihenkilöille. Kouluttautumisella tarkoitettiin muun muassa tutkivan journalismin tavoitteiden ja menetelmien opettamista.

Resurssit nousivat esiin neljässä vastauksessa. Resursseista huolehtimista ja niiden lisäämistä toivottiin. Yksi vastaaja toivoi juttu- ja aikapaineisiin helpotusta, jotta ihmisillä olisi mahdollisuus tehdä ”oikeita löytöjä”. Toinen vastaaja toivoi toimitusten sisäistä liikkuvuutta lisää, jotta toimittajilla olisi mahdollisuus kokeilla tutkivaa työtä silloin kun on halu tehdä tutkiva juttu. Toimituksiin toivottiin myös palkattavan enemmän tutkivia toimittajia.

Alalla on ”piiri pieni pyörii” ja samat nimet saavat tutkia kuukausipalkalla. Muut toimittajat joutuvat tekemään tutkivaa journalismia freelancerina, ja jos juttu ei myy, ovat työtunnit persnettoa.

Kaksi vastaajaa mainitsi juridisen avun ja tuen lisäämisen. Toisessa vastauksessa toivottiin apua juridisesti vaikeaselkoisten tapahtumien ja asiakirjojen läpikäymiseen ja tulkintaan tutkivassa työssä. Tätä voi ajatella myös

toiveena koulutukseen ja kouluttautumiseen. Toinen vastaaja taas toivoi toimittajien ammattiyhdistykseltä Journalistiliitolta tukea freelancereille mahdollisissa oikeustoimissa. Hän mainitsi toimittaja Johanna Vehkoon oikeustapauksen, joka hänen mukaansa paljasti rakenteiden puutteen häirinnän, uhkailun tai syytteiden kohteeksi joutuneiden freelancereiden turvassa. Vehkoota vastaan nostettiin kunnianloukkaussyyte, jonka korkein oikeus kumosi viime vuoden tammikuussa. Tapaus tunnistettiin alalla laajalti oikeustoimien kautta tapahtuvana toimittajan häirintänä.

Lisäksi kaksi vastaajaa ehdotti lisää toimitusten välistä yhteistyötä, ja toinen heistä mainitsi myös kansainvälisen yhteistyön. Tutkivan journalismin tekemiseen toivottiin myös toimituksen sisäisen ja ulkopuolisen arvostuksen lisäämistä.

4 Johtopäätökset

Olen tyytyväinen työhöni ja monivuotisen työskentelyn tulokseen. Katkonainen työskentely opinnäytetyön parissa on ollut hidasta, mutta vuosien varrella olen kerryttänyt työkokemusta ja sitä kautta entisestään journalistista osaamistani. Vuosia sitten ideoimani tutkimusaihe terävöityi vuosien aikana, ja lopullinen selvästi rajattu tutkimussuunnitelma ja -työ onnistui alkuperäistä laaveaa ideaa paremmin. Tutkiville toimittajille suunnatun laajan kyselyn sijaan olisin voinut tehdä teemahaastatteluja muutamille kokeneille tutkiville toimittajille, mutta ennakkoon uskoin, että saisin kyselyyn runsaammin ja kattavammin vastauksia. Haastatteluilla olisin voinut saada syvällisempiä vastauksia työhöni, kun nyt keskityin laadullisen tutkimuksen sijaan enemmän määrällisiin tuloksiin.

Kattavaa ja syvällistä tieteellistä tutkimusta ei opinnäytetyöstäni saa, mutta se on silti onnistunut kartoitus tämänhetkisistä haasteista, joita tutkivan journalismin parissa yleisesti kohdataan. Vaikka kyselyyn tuli vastauksia vähän, niiden avulla sai luotua katsauksen tutkivien journalistien kokemuksiin sekä heidän näkemyksiinsä suomalaisesta tutkivasta journalismista. Määrällisesti vastauksista ei saa edustavaa otosta suomalaisten tutkivien toimittajien kokemuksista, mutta vastaajaryhmä oli lopulta aika homogeeninen ja vastaukset yhteneväisiä, joten tulokset ovat suuntaa-antavia. Ne myös vahvistivat useita ennako-odotuksia sekä aiemmin tutkittuja ja todettuja tietoja. Toimitukset ja toimittajat voivat saada työstäni koosteen tämänhetkisistä haasteista ja niiden yleisyydestä sekä osviittaa siihen, miten tutkivaa journalismia voidaan tehdä onnistuneesti tänään ja vielä tulevaisuudessakin.

Koska vastaajaryhmä oli pieni ja heidän taustansa työkokemuksen ja julkaisualustojen osalta olivat hyvin samankaltaisia, en nähnyt tarpeelliseksi vertailla vastauksia taustatietojen perusteella. Tämä vertailu ja analyysi vaatisi reilusti suuremman vastaajajoukon sekä mahdollisesti laajemman tutkimuksen kuin ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Opinnäytetyöni aiheesta ja tuloksista voisi hyvinkin jatkaa tutkimusta esimerkiksi pro gradu -tutkielmaan. Jatkotutkimuksessa voisi selvittää erilaisista taustoista ja erilaisissa medioissa

työskentelevien tutkivien toimittajien kokemuksia ja työssään kohtaamia haasteita. Samalla voisi selvittää syvällisemmin, miten tutkivan journalismin tukemista voitaisi mahdollistaa ja tukea paremmin.

Tekemäni karkea jako tutkivan journalismin tekemiseen liittyvistä haasteista ja ongelmista oli onnistunut. Journalismin tutkimuksesta sekä omasta tiedonhankinnasta ja kokemuksesta pohjaava jako neljään kategoriaan oli osuva, ja sitä kautta oli mahdollista tarkastella omina osioinaan erilaisia tutkivaan työhön liittyviä haasteita. Kuten aiemmin mainitsin, 12 vastaajasta ainakin neljä oli kohdannut jonkun kategorian haasteita. Listalta ei puuttunut vastausten perusteella merkittäviä kategorioita.

Tutkiva journalismi on suurta tiedonhankintaa, joten haasteet tiedonhankinnassa ovat yleisiä, kuten myös kyselystä kävi ilmi. Haasteet lähteiden kanssa ei ole uusi ilmiö ja ”kuuluu lajiin”, kuten kyselyssä vastattiin, mutta ongelmat julkisuuslain ja tietopyyntöjen kanssa ovat yhä huolestuttavan yleisiä. Tästä on puhuttu alalla viime vuosina paljon, ja kyselyn vastaukset vahvistavat näkemystä. Sekä alan kirjallisuudessa että alan sisäisessä keskustelussa onkin sanottu, että on tärkeää avoimen yhteiskunnan ja sananvapauden kannalta, että julkisuuslaista pidetään kiinni ja viranomaisia haastetaan kyseenalaisesta toiminnasta.

Uhkailun ja painostuksen kokemukset olivat kyselyn vastauksissa myös yleisiä. Tämäkin on hälyttävää ja vahvistaa aiempia tietoja tutkivan journalismin tekemisestä: toimittajia pyritään hiljentämään ja olemaan tutkimatta kiistanalaisia aiheita. Näissä tapauksissa toimituksellisen tuen, kuten päätoimittajien tuen, merkitys korostuu. Tämä nousi esiin myös kyselyvastauksissa. Toimitusyhteisön ulkopuolisilla freelancereilla tämä on merkittävämpi ongelma.

Yllätyin kyselyn tuloksissa siitä, että häirintää oli kokenut vain neljä vastaajaa. Häirintä, vihapuhe ja maalittaminen ovat tunnetusti yleistyneet viime vuosina media-alalla, ja siksi ennako-odotuksenani oli, että häirintää olisi kokenut valtaosa vastaajista. Häirintä, vihapuhe ja maalittaminen pyrkii uhkailun ja

painostuksen tapaan saamaan toimittajia varomaan tarttumasta kiistanalaisiin aiheisiin. Nämä kaikki ovat sekä toimittajien työhyvinvoinnin kannalta että sananvapauden kannalta isoja ongelmia. Vastauksissa nousikin esiin myös itsesensuuri ja se, että kiistanalaisiin aiheisiin voidaan jättää tarttumatta juuri häirinnän ja uhkailun pelon takia.

Ei ollut yllättävää, että vastaajat olivat kohdanneet usein haasteita myös resurssien kanssa. Median murroksen myötä tapahtunut toimitusten pienentyminen ja työmäärän lisääntyminen näkyy luonnollisesti myös siinä, ettei tutkivaan työhön ole mahdollista käyttää paljoa tai ollenkaan työaikaa, ja osa kertoi tekevänsä tutkivaa työtä vapaa-ajalla. Avoimissa vastauksissa nostettiin esiin myös työssä jaksaminen: kun työ on hektistä ja tutkiva journalismi aikaa vievää ja kuluttavaa, se näkyy toimittajan jaksamisessa. Myös toimituksellisen tuen tai ohjaamisen puute mainittiin resurssipulana. Työvälineet ja työkeinot tutkivaan työhön sai lisäksi useita mainintoja. Vastausten perusteella voi sanoa, että tutkivan journalismin toteutumiseen jatkossakin tulisi tarjota työvälineitä, tukea sekä monien vastaajien toivomaa koulutusta.

Kirjallisuuden ja kyselyvastausten perusteella tutkivan journalismin metodeja ei opeteta alan koulutuksessa erityisen yleisesti. Jos tutkivaa työtä opetettaisiin jo korkeakouluissa, kynnys tarttua tutkiviin projekteihin työelämässä voisi olla paljon pienempi. Kun osaamiselle on pohjaa, on sitä helppo kartuttaa jatkokouluttautumisella työelämässä.

Lähdekirjallisuuden sekä kyselyyn saamieni vastausten perusteella voi sanoa, että tutkivan journalismin tekeminen riippuu hyvin paljon tiedotusvälineiden ja toimitusten resursseista ja valinnoista sekä niiden toimittajilleen tarjoamasta tuesta ja turvasta. Tutkivan työn toteuttaminen riippuu usein myös toimittajista itsestään. Aina on vaihtoehtona tehdä, tutkia ja kouluttautua omatoimisesti sekä kehittää osaamistaan, kuten monet vastaajista kertoivat tehneensä, mutta siihen ei luonnollisesti kaikilla ole mahdollisuutta. Tutkivan journalismin toteutumiseksi on toimituksissa tarjottava mahdollisuuksia tutkivaan työhön sekä tuettava tutkivia toimittajia siinä, että he jaksavat työssään, ja varsinkin silloin, kun he kohtaavat häirintää, uhkailua, painostusta tai jopa oikeustoimia.

Lähteet

Arola, J. 2022. Harvinainen käänne. Suomen Lehdistö. Viitattu 20.11.2022. <https://suomenlehdisto.fi/journalistien-maara-utismediassa-vaheni-pitkaan-mutta-viime-vuonna-lasku-loppui-rekrytointi-on-kuitenkin-vaikeutunut/>.

Einonen, T. 2022. Sähköposti. MTV Uutisten vastaavan päätoimittajan Tomi Einosen sähköpostitse 15.11.2022 Saara-Miira Kokkoselle antama tieto.

Eklund, V. 2022. Sähköposti. Tutkivan journalismin yhdistyksen puheenjohtajan Ville Eklundin sähköpostitse 20.11.2022 Saara-Miira Kokkoselle antama tieto.

Eronen, J.; Liski, J. & Vuorikoski, S. 2017. Ylegate. Helsinki: Barrikadi.

Honkonen, J. & Lankinen, J. 2012. Huonoja uutisia: Näin mediatalot pilaavat journalismin. Helsinki: Into.

Honkonen, M. 2020. Lehtitaloissa käynnistyivät korona-ytt:t. Journalisti. Viitattu 20.11.2022. <https://journalisti.fi/artikkelit/2020/03/lehtitaloissa-kynnistyivt-korona-ytt/>.

Jokinen, J. 2022. Sähköposti. Ylen uutis- ja ajankohtaistoiminnan vastaavan päätoimittajan Jouko Jokisen sähköpostitse 24.11.2022 Saara-Miira Kokkoselle antama tieto.

Kerkelä, L. & Reinboth, S. 2023. HS:n toimittajalle sakkoja Viestikoekeskus-uutisesta – Artikkelit määrättiin poistettavaksi. Viitattu 13.4.2023. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009354269.html>.

Knus-Galán, M. 2017. Tarkoin varjeltu: Vuosi Panama-papereiden parissa. Suom. L. Varjola. Helsinki: Kustantamo S&S.

Korhonen, R. & Ollikainen, H. 2022. Päätoimittaja: Työtä sananvapauden arjessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Kuutti, H. (toim.) 2015. Todenmukainen journalismi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.

Kuutti, H. 2012. Mediasanasto. Jyväskylä: MediaDoc.

Kuutti, H. (toim.) 2011. Julkisuusjournalismi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.

Kuutti, H. 2003. Tutkivan journalismin lisääminen: Toimituskäytäntö ja journalistikoulutus. Jyväskylä: Mediainstituutti, Jyväskylän yliopisto.

Kuutti, H. 2002. Tutkivan journalismin gurut. Jyväskylä: MediaDoc.

Kuutti, H. 2001. Tutkittu juttu: Johdatus tutkivaan journalismiin. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Kuutti, H. 1995. Tutkiva journalismi: Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkivuus. Väitöskirja. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Atena Kustannus. Viitattu 3.11.2022.
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/67877>.

Lassila, A. 2020. Helsingin Sanomien tilaajamäärä ylitti 400 000 ensimmäistä kertaa seitsemään vuoteen: ”Fakta-pohjaiselle journalismille on kysyntää”, sanoo päätoimittaja Kaius Niemi. Helsingin Sanomat. Viitattu 20.11.2022.
<https://www.hs.fi/talous/art-2000006704256.html>.

Long Play 2022. Miten Long Play toimii? Viitattu 4.12.2022.
<https://www.longplay.fi/miten-long-play-toimii>.

Luostarinen, H. & Raittila, P. (toim.) 2014. Journalistin vapaus. Tampere: Vastapaino: Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus Comet, Tampereen yliopisto.

Matilainen, T. 2021. Iltalehti käynnistää tutkivan journalismin koulutusohjelman. Iltalehti. Viitattu 13.4.2023. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/7f4a80f6-37dd-4da3-a2d7-d68566afeebe>.

Mervola, P. 2022. Sähköposti. Keski-suomalaisen vastaavan päätoimittajan Pekka Mervolan sähköpostitse 18.11.2022 Saara-Miira Kokkoselle antama tieto.

Niemi, M. K. & Houni, T. (toim.) 2018. Media & populismi: Työkaluja kriittiseen journalismiin. Tampere: Vastapaino.

Nordenstreng, K. & Nieminen, H. (toim.) 2017. Suomen mediamaisema. 4., uudistettu laitos. Tampere: Vastapaino.

Orell, J. 2022. Sähköposti. Turun Sanomien vastaavan päätoimittajan Jussi Orellin sähköpostitse 15.11.2022 Saara-Miira Kokkoselle antama tieto.

Perko, T. & Salokangas, R. (toim.) 1998. Kymmenen kysymystä journalismista. Jyväskylä: Atena.

Pietilä, A. 2018. Uutisissa valheita, valheista uutisia. Helsinki: Art House.

Rusbridger, A. 2018. Breaking news: The remaking of journalism and why it matters now. Edinburgh: Canongate.

Takala, H. 2022. Sähköposti. Ylen tutkivan ryhmän esihenkilön ja MOT:n vastaavan tuottajan Hanna Takalan sähköpostitse 22.11.2022 Saara-Miira Kokkoselle antama tieto.

Vehkoo, J. 2011. Painokoneet seis! Kertomuksia uuden journalismin ajasta. Helsinki: Teos.

Vihma, A.; Hartikainen, J.; Ikäheimo, H. & Seuri, O. 2018. Totuuden jälkeen: Miten media selviää algoritmien ja paskapuheen aikana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Virtapohja, K. (toim.) 2014. Journalismi ajassa: Professori Raimo Salokankaan juhlakirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.

Väliverronen, E. (toim.) 2009. Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Wedenborg, F. & Kivioja, P. 2018. Toimittajan salausopas. Suom. Mäntynen, A. Helsinki: Huoltovarmuusorganisaatio Wedenborg, F. & Kivioja, P. 2018. Toimittajan salausopas. Suom. Mäntynen, A. Helsinki: Huoltovarmuusorganisaatio Mediapooli.

Kysely tutkiville toimittajille

Kysely tutkiville toimittajille

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Tämä kysely on osa opinnäytetyötäni, jonka teen Turun ammattikorkeakoulun media-alan koulutuksen journalismin opinnoissa.

Kyselyn tavoitteena on selvittää, millaisia haasteita tutkivan journalismin tekemisessä tänä päivänä on. Kysely on tarkoitettu toimittajille, jotka työskentelevät aktiivisesti tutkivan journalismin parissa.

Vastaamiseen menee noin 10-15 minuuttia. Kyselyyn voi vastata **31. tammikuuta asti**.

Kyselyyn vastataan anonymisti. Kyselylomakkeelle annetut vastaukset säilytetään opinnäytetyön tekijän hallussa eikä niitä luovuteta kolmansille osapuolille. Vastaukset tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua.

Lisätietoja kyselystä tai opinnäytetyöstä voi tiedustella sähköpostitse tai puhelimitse.

Kiitos ajastanne ja avustanne!

Saara-Miira Kokkonen

Aluksi pari kysymystä taustatiedoista.

1. Kuinka monta vuotta olet työskennellyt toimittajana? *

- Alle 5 vuotta
- 5-10 vuotta
- 10-15 vuotta
- 15 vuotta tai enemmän

2. Kuinka monta vuotta olet työskennellyt tutkivan journalismin parissa? *

- Alle 5 vuotta
 5-10 vuotta
 10-15 vuotta
 15 vuotta tai enemmän

3. Millaisessa mediassa työskentelet? *

- Paikallismedia
 Maakuntamedia
 Valtakunnallinen media
 Työskentelen freelancerina tai minulla on useita työnantajia
 Jokin muu, mikä?
-

4. Millaista sisältöä tuotat toimittajana? (Voit valita useita vaihtoehtoja.) *

- Tekstisisällöt (printti, verkko)
 Audio- tai radiosisällöt
 Video- tai tv-sisällöt
 Jokin muu, mikä?
-

Muistele, millaisia haasteita tai ongelmia olet kohdannut työskennellessäsi tutkivan journalismin projekteissa **viimeisen viiden vuoden aikana**. Kysymyksissä esitettyjä haasteita voi tulla vastaan eri vaiheissa tutkivaa työprosessia.

Huomioithan, että kysymyksillä kartoitetaan haasteita liittyen ainoastaan tutkivan journalismin projekteihin.

Seuraavalla sivulla on tarkentavia kysymyksiä valintojesi perusteella.

5. Millaisia haasteita tai ongelmia olet kohdannut tutkivan journalismin projekteissasi viimeisen viiden vuoden aikana? (Voit valita useita vaihtoehtoja.) *

- Uhkailu tai painostus (toimituksen sisäinen tai ulkopuolinen)
 Häirintä, vihapuhe tai maalittaminen
 Resurssipula (esimerkiksi puute työajasta, -välineistä tai -keinoista, toimituksellisesta

- tuesta tai ohjauksesta)
- Tiedonhankinnan haasteet ja ongelmat (esimerkiksi lähteet, tietopyynnöt)
- Jokin muu haaste tai ongelma
- En ole kohdannut mitään näistä

Muistele, millaisia haasteita tai ongelmia olet kohdannut työskennellessäsi tutkivan journalismin projekteissa **viimeisen viiden vuoden aikana**. Kysymyksissä esitetyjä haasteita voi tulla vastaan eri vaiheissa tutkivaa työprosessia.

Huomioithan, että kysymyksillä kartoitetaan haasteita liittyen ainoastaan tutkivan journalismin projekteihin.

Lopuksi vielä pari vapaaehtoista avointa kysymystä.

15. Mitkä asiat koet merkittävimmit haasteiksi tehdä tutkivaa journalismia Suomessa juuri tällä hetkellä? Mitkä ovat tutkivien toimittajien kohtaamat suurimmat haasteet?

16. Oletko joissain tilanteissa harjoittanut itsesensuuria, esimerkiksi jättänyt tarttumatta kiistanalaiseen aiheeseen? Oletko kohdannut toimituksellista itsesensuuria?

17. Miten tutkivan journalismin tekemistä voisi lisätä tai helpottaa Suomessa juuri nyt? Millaisia ratkaisuja tarvitaan?

**18. Viimeisenä: sana on vapaa!
Haluatko lisätä jotain oleellista kyselyyn liittyvää tai lähettää palautetta kyselystä tai tutkielman aiheesta?**
